

श्रीमद् बुद्धिसागरंजी ग्रन्थमाळा. ग्रन्थाङ्क. १९.

श्रावकधर्म स्वरूप.

प्रथम भाग.

विवेचनकार,

योगनिष्ठ मुनिमहाराज श्रीमद् बुद्धिसागरजी.

शा. मोहनदासजी कंपनीनी मददशी

प्रसिद्ध कर्ता.

श्री अध्यात्मज्ञानप्रसारक मंडळ.

चंपागली-मुंबई.

डा. लक्ष्मणबाई करमचंई दंडाल.

आवृत्ति त्रीण.

विश्वसंवत् २४३८—विक्रम संवत् १८९८.

अभदावाद.

धी "दायमंड न्युजिबी" प्रिन्टींग प्रेसमां

परीभ देवीदास लखनवासे लापुं.

किंमत ०-१-०.

પ્રસ્તાવના.

આ અન્યનો વિષય એવો છે કે, તે ઉપર ગુરૂવર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી લખવા ધારે તો, શ્રાવકના ૨૧ ગુણ ઉપર એકવીશ અન્યો લખી શકે, પણ લઘુ પુસ્તક રાજ મનન કરી શકાય તે હેતુને લઈ આ શ્રાવકધર્મ સ્વરૂપ ભાગ ૧ લો શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી અન્યમાળાના ૧૬ મા અન્ય તરીકે પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે.

દરેક ગુણોને જે સર્વ રીતે પારણુ કરી શકે તેજ ઉત્તમ શ્રાવક કહી શકાય, બાકીનાઓતો મધ્યમ, જન્ય, હીન, દરિદ્ર, અથવા અયોગ્ય ગણવા.

આ અન્ય સંવત ૧૯૬૭ ના ચતુર માસમાં મુનિશ્રીએ વાલકેશ્વર ખાતે માસકલ્પની સ્થિરતામાં લખ્યો હતો, અને તે બુદ્ધિપ્રભામાં પ્રગટ થવા પામ્યો હતો, તે અન્ય રૂપે બહાર પાડવો જરૂરી જણાયાથી પ્રથમાવૃત્તિ તરીકે પ્રગટ કર્યો હતો. તે ખપી જવાથી તેમ ખીજી આવૃત્તિ વચનામૃત અન્યમાં દાખલ થવાથી આ ત્રીજી આવૃત્તિ પ્રગટ કરી છે.

આ આવૃત્તિના પ્રગટાર્થે ૩. ૫૦) ની મદદ વડનગરવાળા શા. મોહનલાલની કંપની તરફથી મળી છે. જે માટે તેઓને ધન્યવાદ કહે છે, કેમકે જ્ઞાનમાર્ગે પોતાની કમાઈનો ઉપયોગ કરવો તે સર્વોત્તમ માર્ગ છે.

દ્રવ્ય શ્રાવકના એકવીશ ગુણો પ્રગટ કર્યા પશ્ચાત, વિશેષ ગુણો-ભાવ-શ્રાવકના સત્તર ગુણો-પ્રગટ કરવા જોઈએ તે વિષે શ્રાવક ધર્મ સ્વરૂપ ભાગ ખીજો, મંડળ તરફથી પ્રગટ થયો છે, તે આ અન્ય વાંચ્યા બાદ અવરૂપ વાંચવા ભલામણુ કરી વિરામીએ છીએ.

ચંપાગલી, મુ'બઈ.

માગસર સુદ ૧૧.

વિરસંવત્ ૨૪૩૮.

લી.

અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડળ.

श्रीमद् बुद्धिसागरजी ग्रन्थमाळा. ग्रन्थाक १९.

श्रावकधर्म स्वरूप.

प्रथमभाग.

आशुति त्रीश.

શ્રાવકધર્મ.

શ્રાવક નામ માત્રમાં પણ કેટલું રહસ્ય છે? શ્રાવક નામ ધરાવનારમાં વ્યાવહારિક અને નીતિના કયા કયા ગુણો અવસ્ય હોવા જ્ઞેષ્ઠએ? મુખ્ય આચારો કયા છે? તે આ લઘુગ્રન્થ મારફતે દરેક શ્રાવકને મદદ યાદ રાખવાની જરૂર છે.

શાસ્ત્રકારો કહે છે કે જે શ્રાવકને સાધુ દશા પ્રાપ્ત કરવાની વ્યાજ નિશ બાવના થતી નથી, તેણે શ્રાવકપણું પ્રાપ્ત કર્યું છે એમ કહી શકાય જ નહીં. શ્રાવકધર્મ જાણ્યા વિના અને જાણી આચારમાં મૂક્યા વિના શ્રાવકપણું તો શું પણ મનુષ્યપણું પણ નિરર્થક છે, માટે શ્રાવક કુળમાં જન્મી પોતાનું સ્વરૂપ જુલો જાળવવામાં પડતાં બચવા માટે દેવેન્દ્રસુરિ રચિત શ્રીધર્મરત્ન પ્રકરણ ગ્રન્થમાં વિસ્તારથી વર્ણવેલ શ્રાવકસ્વરૂપના એકવીશગુણ કંઠસ્થ રહે તે માટે તે ઉપર ટુંકમાં વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે.

ધર્મના અર્થાં શ્રાવકોએ (મનુષ્ય માત્રે) વધુ નહીં તો એક એક ગુણને અવસ્ય પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરવો જ્ઞેષ્ઠએ. શુદ્ધ ભૂમિકામાં ગિતરવા ધારેલ ચિત્ર શુદ્ધ અને પવિત્ર થાય છે, તે માટે અધિકાર પ્રમાણે ગુણો અવસ્ય મેળવવા જ્ઞેષ્ઠએ.

કદાચ દરેક ગુણો ન પ્રાપ્ત થઈ શકે તો થોડા કે અમુક પ્રમાણમાં પ્રાપ્ત થયા હોય કે થતા હોય તો તે કોઈ રીતે નુકશાનકારક નથી, પણ આ ગ્રન્થમાં જણાવેલા ગુણોથી વિપરીત વર્તન થવું યા કરવું, એ તો શ્રાવકપણાને ઘટવું નથી એમ પ્રત્યેકે સમજવું.

શ્રી શાન્તિ: ૩.

શ્રાદ્ધ ધર્મ સ્વરૂપ

યાને

શ્રાવક ધર્મ સ્વરૂપ.

પ્રથમ ભાગ.

મંગલાચરણમ્.

નત્વા શ્રીમન્મહાવીરં ગુરું ધર્મોપદેશકમ્ ॥

શ્રાદ્ધધર્મસ્વરૂપં વૈ રચ્યતે વૌધહેતવે ॥ ૧ ॥

શિષ્યપ્રશ્ન—હે સદ્ગુર મહારાજ ! શ્રાવકનો ધર્મ શું છે, તે મ્હને કૃપા કરી સમજાવશો ?

ગુરુ—હે શિષ્ય ! શાસ્ત્રોમાં શ્રાવકનો ધર્મ સારી રીતે બતાવ્યો છે અને તે તારે અવશ્ય જાણવો જોઈએ.

શિષ્યપ્રશ્ન—તે જાણવાથી શું લાભ થાય ?

ગુરુ—શાસ્ત્રોમાં શ્રાવકનો ધર્મ જેવો કહ્યો છે, તેવો જ પાળે તે અદ્વ-કાળમાં મુક્તિપદ પામે.

શિષ્યપ્રશ્ન—શ્રાવક શી રીતે ઝોળખી શકાય ?

ગુરુ—શ્રાવકને યોગ્ય કહેલા સદ્ગુણો તથા શાસ્ત્રમાં કહેલા આચારોને યથા-શક્તિ પાળે તે ઉપરથી આ શ્રાવક છે એમ ઝોળખી શકાય છે.

શિષ્યપ્રશ્ન—ક્યારે શ્રાવકપણું પ્રાપ્ત થાય ?

ગુરુ—નિશ્ચયથી યોગ્ય અગર પાંચમું ગુણુકાણું પ્રાપ્ત થાય ત્યારે શ્રાવકપણું પ્રાપ્ત થાય છે. અનન્તાનુબંધી ચારકપાય, સમકિતમોહનીય, મિત્ર-મોહનીય અને મિથ્યાત્વમોહનીય એ સાત પ્રકૃતિયોનો ઉપશમ, ક્ષયો-પશમ ના ક્ષાયિકભાવ એ ત્રણમાંથી ગમે તે ભાવ ઉત્પન્ન થાય ત્યારે ચતુર્થ ગુણુસ્થાનની પ્રાપ્તિ થાય છે. યોગ્ય ગુણુકાણુને અવિરતિ સમ્યગ્દષ્ટિગુણુસ્થાનક કહે છે. યોગ્ય ગુણુકાણુ અવિરતિ શ્રાવકપણું પ્રાપ્ત થાય છે. શ્રી નેમિનાથ તીર્થંકરના શ્રાવક શ્રીકૃષ્ણ હતા, તેઓ

અવિરતિ સમ્યગ્દષ્ટિ શ્રાવક હતા; તેમજ શ્રી ચોવીશમા તીર્થંકર શ્રીવીર પ્રભુના શ્રેણિક રાજા, અવિરતિ શ્રાવક હતા. જ્યારે અપ્રત્યાખ્યાની કષાયનો ઉદય ટળે છે ત્યારે દેશવિરતિ પાંચમું ગુણકાણું શ્રાવકને પ્રાપ્ત થાય છે અને તેથી તે વિરતિ શ્રાવક કહેવાય છે.

પ્રશ્ન—અવિરતિ શ્રાવક અને વિરતિ શ્રાવક એ બેમાં મહાન કોણુ ?

ઉત્તર—અવિરતિ શ્રાવક કરતાં વિરતિ શ્રાવક મહાન છે.

પ્રશ્ન—કૌની સેવા કરવાથી શ્રાવકપણું પ્રાપ્ત થાય છે ?

ઉત્તર—શ્રી સદ્ગુરુની સેવા કરવાથી શ્રાવકપણું પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્રશ્ન—શ્રી સદ્ગુરુ પાસે જામને ભવ્ય જીવેએ શું કરવું જોઈએ ?

ઉત્તર—શ્રી સદ્ગુરુને પ્રશ્ન પુછવા જોઈએ. ધર્મતત્ત્વ સંબંધી જ્ઞાન કરવા માટે મનમાં જે જે શંકાઓ હોય તેનો ખુલાસો કરવો જોઈએ. શ્રી સદ્ગુરુની દેશના સાંભળવી જોઈએ. ગુરુને પ્રશ્ન પુછવાથી તથા તેમની દેશના સાંભળવાથી અનેક પ્રકારના ફાયદા થાય છે. જુઓ શ્રી રાયપલેણી સૂત્ર. શ્રી કેશિકુમાર મુનિવર્યની પાસે પ્રદેશી રાજા ગયો હતો તે પ્રથમ તો અત્યંત નાસ્તિક હતો, દેવલોક, સ્વર્ગ, પુણ્ય, પાપ, મુક્તિ અને આત્મા વગેરે કંઈ છેજ નહિ એમ માનતો હતો, હિંસાકર્મ વગેરેમાં આસક્ત હતો સાધુઓને તે પાખંડી-ઢોંગી માનતો હતો. પણ કેશિકુમાર મુનિરાજને પ્રશ્ન પુછતાં તેના મનની શંકાઓ ટળી ગઈ અને આત્માદિ તત્ત્વની દૃઢ શ્રદ્ધા થઈ અને તેણે કેશિકુમારને ધર્માચાર્ય તરીકે માન્યા. પ્રદેશી રાજાએ શ્રાવકનો ધર્મ અંગીકાર કર્યો. આ ઉપરથી સુત્રો જોશે કે મુનિગુરુને પ્રશ્ન પુછવાથી સમ્યક્ તત્ત્વની દૃઢ શ્રદ્ધા થાય છે.

પ્રશ્ન—શું શું જાણવાથી શ્રાવકધર્મ પ્રાપ્ત થાય છે ?

ઉત્તર—નવતત્ત્વ, પદ્મવ્ય, કર્મસ્વરૂપ, સાતત્ય, સમભંગી, નિક્ષેપ, ગુણુ-સ્થાનક, ધારત્ર, પંચમહાત્ર, પંચભાષ્ય, દેવ, ગુરુ અને ધર્મ વગેરે તત્ત્વોનું સ્વરૂપ, જાણવાથી શ્રાવકધર્મ પામી શકાય છે. નવતત્ત્વ જાણ્યા વિના સમ્યક્ જ્ઞાન થતું નથી. કાલ, સ્વભાવ, નિયતિ, કર્મ અને ઉદ્યમ એ પાંચ કારણથી કાર્ય થાય છે; એમ જે જાણે છે તે શ્રાવક થઈ શકે છે. જીનેશ્વરે જે કહ્યું છે તે સત્ય છે, એમ જે દૃઢ શ્રદ્ધા ધારણ કરે છે તે શ્રાવક થઈ શકે છે. ઉપશમાદિ નિશ્ચય સમ્યક્તત્ત્વને તો કેવલજ્ઞાની વિના અન્ય કોઈ જાણી શકે નહિ. નિશ્ચય સમ્યક્તત્ત્વને કોઈ હાલ પોતે જાણી શકે નહીં. નિશ્ચય સમકિત

ગુણ અરૂપી છે તે છદ્મરથના જ્ઞાનથી જાણી શકાય નહીં. વ્યવહાર શ્રદ્ધારૂપ સમ્યક્ત્વને તો પોતાની શ્રદ્ધાથી તરતમ યોગે જાણી શકાય છે. તત્ત્વજ્ઞાન વિના શ્રદ્ધારૂપ વ્યવહાર સમ્યક્ત્વ ગુણ પ્રાપ્ત થતું નથી, માટે શ્રાવક ધર્મ જાણવા માટે પ્રથમ જૈન તત્ત્વોનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. જૈન તત્ત્વોનું શ્રવણ સદ્ગુરુ સુખથી કરવું જોઈએ. શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં શ્રાવકને લઙ્કઢા, ગહીયઢા, લઙ્ઢાર્થા ગૃહીતાર્થાઃ અર્થને પામેલા અને અર્થને ગ્રહણ કરેલા એવા કલા છે. શૃણોતિ ધર્મ ગુરુસકાશાત્ સ શ્રાવકઃ ગુરુ પાસેથી જે તત્ત્વ સાંભળે છે તે શ્રાવક કહેવાય છે. દેવ ગુરુ અને ધર્મ તત્ત્વનું જ્ઞાન થયા વિના શ્રદ્ધા થઈ શકતી નથી અને શ્રદ્ધા વિના શ્રદ્ધપણું પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી, માટે પ્રતિદિન જૈન શાસ્ત્રોનું ગુરુ પાસે શ્રવણ કરવું જોઈએ.

પ્રશ્ન—શ્રાવક થવા માટે અન્ય કયા કયા ગુણો ધારણ કરવા જોઈએ ?

ઉત્તર—ઉત્કૃષ્ટ એકવીસ ગુણને ધારણ કરવા જોઈએ.

પ્રશ્ન—એકવીસ ગુણ કયા કયા છે તેમજ તે પ્રત્યેકનું સંક્ષેપમાં સ્વરૂપ સમજાવશો ?

ઉત્તર—શ્રી ધર્મરતનપ્રકરણમાં નીચે પ્રમાણે શ્રાવકના એકવીસ ગુણ લખ્યા છે. તત્પાઠઃ

ધમ્મરયણસ્સ જુગો, અરુલુહો રુવં પગહ્સોમો;

લોગપિઓ અક્કૂરો, મીરુ અસઢો સુદલ્લિવણ્ણો. ૧

લજ્જાલુઓ, દયાલુ, મજ્જત્થોસોમદિદ્ધિ ગુણરામી;

સકહ સુપરુલ્લજુત્તો, સુદીહદંસી વિસેસન્નૂ. ૨

વુઢ્ઢાણુગો, વિણીઓ, કયણ્ણુઓ પરહિયત્થકારી ય;

તહ ચેવ લલ્લલલ્લલ્લો, ઇગવીસગુણેહિં સંપન્નો. ૩

અનુદ, રૂપવાન, શાન્તપ્રકૃતિવાળો, લોકપ્રિય, અકૂર, પાપબીર, નિષ્કુ-
પટી, દાક્ષિણ્યવાન, લજ્જાળુ, દયાળુ, મધ્યસ્થસૌમ્યદષ્ટિવાળો, ગુણાનુરાગી,
સત્કથક, સુપક્ષયુક્ત, દીર્ઘદર્શી, ગુણદોષરૂ, વૃદ્ધજનને અનુસરનાર, વિનીત, કૃતરૂ,
પરોપકારી અને લખ્ધસક્ષયવંત; એ એકવીસ ગુણને જે મનુષ્ય ધારણ કરે
છે તે ધર્મરતનને પાત્ર થઈ શકે છે.

? પ્રથમ અક્ષુદ્ર ગુણ.

खुदोत्ति अ गंभीरो, उत्ताणमई न साहए धम्मं;

सपरोपयारसत्तो, अखुदो तेण इह जुग्गो.

?

ક્ષુદ્ર એટલે અગંભીર અર્થાત્ ઉછાંછળી તુચ્છ યુદ્ધિવાળો જે હોય તે ધર્મ સાધી શકે નહીં. જે અક્ષુદ્ર અર્થાત્ ગંભીર હોય છે તે સર્વ જેએહું તથા દેખેહું હૃદયમાં રાખે છે, મોડું પેટ રાખે છે, અર્થાત્ સર્વ મનમાં રાખે છે. ગંભીર મનુષ્ય એકદમ લાભાલાભનો વિચાર કર્યા વિના જે કંઈ જેએહું વા દેખેહું હોય તત્સંબંધી બકબકાટ કરે નહીં, ગમે તેવું જાણ્યું હોય તોપણ અનર્થકારક હોય તો તે અન્યને કહે નહીં, ક્રોધ, લોભ, માન અને માયા આદિ દોષોના વશ થઈ કોઈની વાત કોઈને કહી દે નહીં, તે ગંભીર ગુણુવાળો સમજવો. તુચ્છ યુદ્ધિવાળો મનુષ્ય કોઈના મરોને ઉઘાડા પાડે છે, કોઈના દોષોનું કથન કરે છે, તેથી તે સ્વપરતું હિત કરી શકતો નથી અને ઉછાં-છળી યુદ્ધિના યોગે તે જ્યાં ત્યાં અશાન્તિ કરનાર થઈ પડે છે. તુચ્છ યુદ્ધિ-વાળો મનુષ્ય જરા વાતમાં છેડાઈ જાય છે અને તેથી સામાનાં છતાં વા અછતાં છિે જ્યાં ત્યાં બોલવા મંડી જાય છે. ખાનગી (ગુપ્ત) વાતોને તથા કૃત્યોને પણ તે ઉઘાડાં પાડી દે છે તેથી તે પોતાના આત્માનું હિત કરી શકતો નથી. તુચ્છ યુદ્ધિવાળો મનુષ્ય કોણુ જાણુ કંઈ વખતે શું કરશે તેનો પણ નિશ્ચય થતો નથી.

તુચ્છ યુદ્ધિવાળો અનેક સંકટોનાં વાદળાં મનરૂપ આકાશમાં ઉભાં કરે છે, તુચ્છ યુદ્ધિવાળો મનુષ્ય પોતાનું તથા પોતાના સંબંધીઓનું બહું કરવા સમર્થ થઈ શકતો નથી. તુચ્છ યુદ્ધિવાળો મનુષ્ય સંસારવ્યવહારમાં પણ પ્રતિષ્ઠા પામી શકતો નથી અને તેવો મનુષ્ય જગતમાં ઉચ્ચ પદ્ધતિ પર ચઢી શકતો નથી. તુચ્છ યુદ્ધિવાળો મનુષ્ય સર્પની પેઠે ભયંકર લાગે છે. તે પોતાના કુટુંબને પણ શાન્તિમાં રાખી શકતો નથી. તુચ્છ યુદ્ધિવાળો મનુષ્ય પોતાના સંબંધીના દોષો વધીને તેની હેલના-નિન્દા કરાવે છે અને તેથી ક્રોધ વખતે કોઈના પ્રાણુનો નાશ પણ થાય છે. તુચ્છ યુદ્ધિવાળાને ક્રોધ પોતાના હૃદયની ખાનગી વાત કહી શકતું નથી, અનેક દોષોને આકર્ષનાર તુચ્છ યુદ્ધિજ છે; માટે મનુષ્યોએ તુચ્છ યુદ્ધિનો ખરા અંતઃકરણુથી ત્યાગ કરવો જેમએ અને ગંભીર ગુણુને ધારણુ કરવો જેમએ.

ગંભીર ગુણ ધારણ કરવાથી થતા ફાયદા.

ગંભીર ગુણ ધારણ કરવાથી પોતાના આત્માને અને અન્યના આત્માને શાન્તિમાં રાખી શકાય છે. ગંભીરતાથી મનુષ્ય પોતાના આત્માને ઉચ્ચ દશા તરફ ખેંચે છે અને દોષોને ઢાંકી ગુણો પ્રહવા સમર્થ થાય છે. ગંભીર પુરૂષ, અન્ય મનુષ્યોનો વિશ્વાસ મેળવી શકે છે અને તે અન્ય મનુષ્યોનાં હૃદયને વા સમર્થ થાય છે, દરેક ધર્મમાં સદ્ગુણો અને દોષો કયા કયા અંશે છે તે જાણી શકે છે, પણ તે ગંભીર હોવાને લીધે કોઇને અપ્રિય થઈ પડતો નથી. ગંભીર મનુષ્ય હજારો વાતોને મનમાં રાખી શકે છે અને તે કોઈના દોષો પ્રકાશતો નથી; તેથી તે સર્વત્ર માનનીય થઈ પડે છે. કોઈના દોષોની મનદાતા લીધે ગંભીર મનુષ્ય હૃદયની શુદ્ધિ કરે છે અને તેથી તે યોગ્ય શબ્દોને વિચાર કરી બોલે છે. ગમે તેવા પ્રસંગોમાં પણ કોઈનાં તે છિદ્ર ઉઘાડતો નથી તેથી તે સર્વનો મિત્ર બની શકે છે. ગંભીરતાના પ્રતાપથી વૈરીઓ પણ ગુણો ગાવા માંડે છે અને તેથી તે પોતાનું અને પરનું બહુ કરવા સમર્થ થાય છે. ગંભીરતાના પ્રતાપે વૈરીના પણ દોષ બોલતો નથી ત્યારે તે સાધુસન્તોના છતા અગર અછતા દોષોને તો કેમ બોલી શકે ? અર્થાત્ બોલેજ નહીં.

મનુષ્ય પોતાના ગંભીર ગુણથી હૃદયને ધર્મયોગ્ય બનાવે છે. ગંભીર મનુષ્યના હૃદયમાંજ ધર્મ ઠરી શકે છે. માટે સર્વ ગુણોમાં પ્રથમ નંબરવાળા ગંભીરગુણને મનુષ્યોએ ધારણ કરવો જોઈએ. જ્યારે ગંભીર ગુણ વિના શ્રાવકપણું હોઈ શકતું નથી, ત્યારે ગંભીર ગુણ વિના સાધુપણું તો ક્યાંથી હોઈ શકે ? અર્થાત્ ન હોઈ શકે. ગંભીર ગુણવંત સાગરની ઉપમાને ધારણ કરે છે; સાગરના મધ્ય ભાગમાં શું રહ્યું છે તે ઉપરથી જોતાં માલુમ પડે નહીં, તેમ ગંભીર પુરૂષના હૃદયમાં શું રહ્યું છે તેની અન્ય સામાન્ય મનુષ્યોને ખબર પડતી નથી. ગંભીર પુરૂષનું હૃદય વિશાળ હોય છે તેથી તે જે સાંભળે છે તે હૃદયરૂપ સસુદના તળીએ મૂકે છે; તે કારણ વિના અને લાભ વિના કોઈ વાતને એકદમ કહેતો નથી તેથી તે સંસાર વ્યવહારમાં પણ શ્રેષ્ઠ ગણાય છે અને ધર્મ રત્ન માટે પણ યોગ્ય ગણાય છે. ગંભીર પુરૂષના હૃદયને કોઈ કળી શકતું નથી. જગતમાં ઉચ્ચ પદવી પર તે આવે છે અને તે મનની શાન્તદશા રાખી શકે છે, માટે ધર્મરત્નના અર્થાંશોએ ગંભીર ગુણને અવશ્ય ધારણ કરવો.—

૨ દ્વિતીય-રૂપવાનુ ગુણ.

સંપુન્નગોવંગો, પંચિન્દિયસુંદરો સુસંઘયનો;

હોઈ પભાવહેજ, સ્વમોય તહ રૂવવં ધમ્મે. ૨

સંપૂર્ણ અંગોપાંગવાળો પાંચ ઇન્દ્રિયોથી સુંદર દેખાતો અને સારા આંધાવાળો હોય તે રૂપવાનુ ગણાય છે. તેવો પુરૂષ ધર્મ પાળવામાં સમર્થ થાય છે. અખંડિત અંગવાળો પંચેન્દ્રિયથી શોભતો મનુષ્ય વિશેષતઃ ધર્મરતને યોગ્ય થાય છે. પહેલા સંઘયણુ વાળોજ ધર્મ પામી શકે એવો અર્થ કરવો નહીં, કારણ કે સર્વ સંસ્થાન અને સર્વ સંહનનોમાં ધર્મ પામી શકાય છે. સારા આંધાવાળો હોય તે તપ સંયમાદિક અનુદાન કરવામાં સમર્થ રહી શકે છે એમ આ વિશેષણુ આપવાનો અભિપ્રાય છે; એવો પુરૂષ, તીર્થની ઉન્ન-તિતું કારણુ થઈ શકે છે.

નંદિષેણુ અને હરિ કેશિખળ વગેરે કુરૂપવાનુ છતાં ધર્મ પામ્યા છે, એમ કહી રૂપવાનુપણુનો દોષ ન બતાવવો જોઈએ, કારણ કે તેઓ પણ સંપૂર્ણ અંગોપાંગાદિકે કરી યુક્ત હોવાથી રૂપવાનુજ ગણી શકાય છે અને આ વાત પણ પ્રાયિક છે; કારણ કે અન્ય ગુણોનો સહભાવ હોય તો પછી કુરૂપણુ હોય અથવા કોઈ ખીજ અમુક ગુણનો અભાવ હોય તેથી કંઈ દોષ આવતો નથી. કહ્યું છે કે, એથા ભાગે ગુણેહીન હોય તો મધ્યમ પાત્ર અને અર્ધાગુણેહીન હોય તો અધમ પાત્ર જાણવા. શરીર મજબૂત બનાવવું કે જેથી શરીર દૃઢ થવાથી ધર્મની સાધના યરાબર થાય એમ છેવટનો લેખક તરફથી સારાંશ સમજવો.

૩ ત્રીજો સૌમ્ય સ્વભાવ ગુણ.

પયઈ સોમ સહાવો, ન પાવકમ્મ પવત્તણ પાયં,

હોઈ સુહસેવાણિજ્જો, પસમાનિમિત્તં પરેસિપિ. ૩

સ્વભાવે શાન્ત સ્વભાવવાળો ઘણું કરીને પાપકર્મમાં પ્રવૃત્તિ કરતો નથી અને સુખે સેવી શકાય છે અને અન્યોને પણ શાન્તિનો નિમિત્તભૂત બની શકે છે. જેનો બયાનક આકાર ન હોય તેની પાસ અન્ય મનુષ્યો જઈ શકે છે. તે મનુષ્ય ક્રોધ પામશે એમ અન્યોના મનમાં વિચાર આવતો નથી,

શ્રાવક ધર્મ સ્વરૂપ.

૯

તેમજ તે પોતે પણ એકદમ ક્રોધથી ધમધમાયમાન થઈ શકતો નથી. શાન્ત સ્વભાવવાળો એકદમ વિચાર્યાવના પગલું ભરતો નથી, તેથી તેવા મનુષ્યની દુનિઆમાં ઘણી કિમ્મત થાય છે અને તે ઉચ્ચ પદવીપર ચઢે છે અને અન્યોને પણ પોતાના સહવાસથી ફાયદો કરે છે. ગુચ્ચવળુ ભરેલ કામોમાં પણ શાન્તસ્વભાવવાળો ગુચ્ચનાતો નથી. પોતાના શાન્ત સ્વભાવના લીધે અન્ય-મનુષ્યોના સંસર્ગમાં રહીને પણ ધારેલ કાર્ય સિદ્ધ કરે છે. તે એકદમ ક્રોધને શાપ આપી શકતો નથી. સર્વ મનુષ્યોના ભલા માટે તે શુભ વિચારો કરી શકે છે. ચંદ્રમાપર જ્ઞેમ સ્વાભાવિક પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ તેનાપર અન્ય મનુષ્યોનો સ્વાભાવિક પ્રેમ થાય છે. ગમે તેવા ક્લેશના વાતાવરણમાં પણ તેની પ્રકૃતિ શાન્ત દેખાય છે.

તેથી તે અન્યોને પણ આશ્રય કરવા યોગ્ય થાય છે. હિંસા, ચોરી, વગેરે દુષ્ટ કાર્યોમાં તે પ્રવૃત્તિ કરી શકતો નથી. લોકોને તે અત્યંત વલ્લભ લાગે છે. તે પોતાના આત્માના ઉદ્ધાર માટે યોગ્ય યોધને ધારણુ કરી શકે છે. સત્યાસત્યનો વિચાર અને તેટલો કરી શકે છે, માટે સ્વભાવે શાન્ત સ્વભાવવાળો મનુષ્ય ધર્મરતના યોગ્ય અને છે.

૪ ચોથો લોકમિય ગુણ.

इह परलोयविरुद्धं, न सेवण दाणविणय सीलद्धो

लोयप्पिओ जणाणं, जणेइ धम्मंमि बहुमाणं.

૪

જે પુરૂષ, દાતાર, વિનયવંત, શીલવંત હોય છે તે આ લોક અને પર-લોક વિરૂદ્ધને સેવતો નથી તેથી તે લોકોમાં પ્રિય થઈ પડે છે અને મનુષ્યોનું ધર્મમાં બહુ માન ઉત્પન્ન કરે છે.

“આલોકવિરૂદ્ધ કાર્યો નીચે પ્રમાણે છે.”

સર્વ ક્રોધની નિન્દા કરવી અને તેમાં પણ વિશેષતઃ ગુણવન્ત સાધુઓ, મહાત્માઓ વગેરેની નિન્દા કરવી અને ભોળે ભાવે ધર્મ કરનારની હાંસી કરવી, તેમજ જગતમાં પૂજનીય પુરૂષોનું અપમાન કરવું, તેમજ ઘણા લોકથી જે વિરૂદ્ધ હોય તેની સેવાન કરવી, તેમજ દેશ, કૂળ, જાત, વગેરેના જે શ્રેષ્ઠ આચારો હોય તેનું કલ્લંઘન કરવું, ઉદ્દમટ વેપ પહેરવો, ભલા મનુષ્યને કષ્ટ પડતાં રાજી થવું, પોતાનું સામર્થ્ય છતાં ભલા મનુષ્યનું દુઃખ ન ટાળવું,

સમન્વ્યા વિના ગમે તે આપતનો ગમે ત્યાં બકવાદ કરવો; ઈત્યાદિ કાર્ય લોક વિરુદ્ધ જાણવાં.

પરલોકીકથી જે જે કાર્યો શાસ્ત્રધારે વિરુદ્ધ ગણાય તે પરલોક વિરુદ્ધ કાર્ય જાણવાં. તેવાં કાર્ય કરવાથી અશ્રદ્ધા આદિ દોષોતું આવાગમન થાય છે અને આત્મા, પાપકર્મથી બંધાય છે.

“ ઉભયલોકવિરુદ્ધ કાર્યો નીચે પ્રમાણે છે. ”

જીગાર, માંસ, દારૂ, વેશ્યા, શિકાર, ચોરી અને પરસ્ત્રીગમન, આ સાત વ્યસનો આ જગતમાં અતિ પાપી પુરુષોમાં હમેશ રહે છે.

વ્યસની મનુષ્ય ઈહાં પણ, સારા મનુષ્યોમાં નિંદાય છે અને મૃત્યુ આદિ દુર્ગતિમાં જાય છે.

એ સાત વ્યસનોથી આ ભવમાં પણ દુઃખ થાય છે અને પરભવમાં પણ નરકાદિગતિમાં દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે; માટે ઉભયલોક વિરુદ્ધ એવાં સાત વ્યસનોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. એ સાત વ્યસનોના ત્યાગથી લોકોમાં પ્રિય થવાય છે.

લોકપ્રિય થએલ મનુષ્ય, સર્વ મનુષ્યોને પોતાના તરફ ખેંચે છે અને અન્ય મનુષ્યોને ઉપકારક થઈ પડે છે. લોકપ્રિય મનુષ્ય જગતમાં ઉત્તમ કાર્ય કરવા માટે સમર્થ અને છે. જગતમાં લોકપ્રિય મનુષ્ય જ્યાંલાં ધર્મનો ફેલાવો કરવા સમર્થ થાય છે. લોકપ્રિય મનુષ્ય ધર્મગુરૂનો પ્રેમ મેળવી શકે છે. લોકપ્રિયપર સર્વ લોકો વિશ્વાસની નજરથી જુએ છે. લોકપ્રિયગુણ ગ્રહણ કરવાની ઇચ્છાવાળાએ કદી કટુકવાણી વઢવી નહીં. લોકપ્રિયતા, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવ પ્રમાણે જે ઉપાયોથી પ્રાપ્ત કરી શકાય તે તે ઉપાયોનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ. કીર્તિઆદિની મુખ્ય વાંચાવડે જે લોકપ્રિય થવા માગે છે, તે ઉત્તમ સિદ્ધાન્ત કથિત નિષ્કામ વૃત્તિથી દૂર જાય છે.

દાન આપવું તે પોતાની સ્વભાવિક ફરજ સમજીને દાન આપવું, તેમજ વિનય એટલે યોગ્ય પુરુષનો ભક્તિ અને બહુમાનથી મન, વચન, અને કાયાથી સત્કાર કરવો, શીલ એટલે સદાચારમાં તત્પર રહેવું. શુભ આચારો પાળવાથી મનુષ્ય, લોકોમાં માનનીય થઈ પડે છે. આ સઘળું ખરા અન્તઃકરણથી કરનાર ખરી લોકપ્રિયતા મેળવી શકે છે; જે કરવું તે આત્માના ગુણો ખીલવવા માટેજ કરવું.

દાન, વિનય આદિ ગુણોમાં તત્પર થનારે મારા વિષે લોકોનો પ્રેમભાવ વધશે કે નહીં તે જોવા જરા માત્ર લક્ષ આપવું નહીં, તેણે તો લોકોની

પ્રિયતાના શબ્દોનું શ્રવણ કરવા જરા માત્ર કાનને મહેનત આપવી નહીં. દાન, વિનય, સદાચારમાં પ્રવર્તવું એ મહાદે કર્તવ્ય છે અને એ કરવું જોઇએ, એમ નિશ્ચય કરી પ્રયત્ન કરવો. એમ તેની પ્રવૃત્તિથી તે લોકમાં પ્રિય થઈ પડે છે અને તે ધર્મરતને યોગ્ય થાય છેજ. સખાવતથી પ્રત્યેક પ્રાણી સહેજે વશીભૂત થાય છે. દાન ક્રિયાથી વૈરો બૂલાય છે, દાનથી અન્ય મનુષ્યો અંધુતુલ્ય થાય છે, માટે દરરોજ દાન કરવું. લોક પ્રિય મનુષ્યથી સમ્યગ્દષ્ટિ જીવો પણ ખુશી થાય છે અને સ્વપરના આત્માની ઉન્નતિ કરવા તે સમર્થ થાય છે. લોકપ્રિય થએલામાં પ્રાયઃ કૂરતા રહેતી નથી અર્થાત્ તે અકૂર અને છે તે હવે જણાવે છે.

૫-પાંચમો અકૂર ગુણ.

કૂરો કિલિટ્ઠભાવો, સમ્મં ધમ્મં ન સાહિંતં તરહ્ ॥

इय सो न इत्थ जोगो, जोगो पुण होइ अकूरो ॥ ૫ ॥

કૂર (કિલિટ્ઠ) પરિણામી હોય છે તે ધર્મને સમર્થપણે સાધવા સમર્થ થઈ શકતો નથી. તેથી તેવો કૂર પુરૂષ અત્ર શુદ્ધ ધર્મમાં યોગ્ય નથી, પણ જે અકૂર છે તેજ યોગ્ય જાણવો.

ઈર્ષ્યા, કંવેશ, વૈરઆદિથી કિલિટ્ઠ પરિણામવાળો હોય તે સમ્યગ્રીત્યા ધર્મ સાધવાને યોગ્ય થઈ શકતો નથી.

વૈર કૂરતારૂપ છે. ક્રોધથી વૈર ઉત્પન્ન થાય છે. વૈરી મનુષ્યો દાવ સાધીને પ્રતિપક્ષીઓનાં મસ્તક ઉડાવી દે છે. વૈરથી સામાના ઉપકારો તરફ લક્ષ રહેતું નથી. વૈરી વિશ્વાસનો ધાત કરે છે. વૈરથી સંસારમાં ધણા કાળ પર્યંત જીવો પરિભ્રમણ કરે છે. વૈરથી મનુષ્યનું હૃદય અશુદ્ધ અને છે અને તેથી તે ધર્મના સંસ્કાર પામવા માટે યોગ્ય બનતું નથી. વૈરવાળો મનુષ્ય, અકૂર બની શકતો નથી. તેના હૃદયમાં દયાનો વાસ હોતો નથી. તેમજ ઈર્ષ્યા અને કંવેશથી જેનું હૃદય સંતપ્ત રહે છે, તે કર પરિણામવડે કૂર-હિંસાકર્મ વગેરેમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે અને તેમાં પ્રસંગે પોતાનો પણ નાશ થાય છે. કિલિટ્ઠ પરિણામથી દયાભાવ, બ્રાતૃભાવ, સર્વ જીવોની સાથે એકતા રાખી, સર્વ મનુષ્યોના ભલામાં ભાગ લેવો, વગેરે સન્માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ થઈ શકતી નથી. દ્વેષાદિથી કિલિટ્ઠ પરિણામી મનુષ્ય, દયાનાં ઝરણાંની નદીઓનો

૧૨

શ્રાવક ધર્મ સ્વરૂપ.

પ્રવાહ સર્વત્ર પ્રસરાવી શકતો નથી. કિંતુ પરિણામી મનુષ્ય, સહજ વાતમાં મહાન્ ક્લેશનું યુદ્ધ આરંભે છે, જ્યાં ત્યાં વૈર ઝેરનાં બી રોપે છે અને તેનાં ફલ ભવોભવમાં પોતે ભોગવીને દુઃખ પામે છે. ક્રૂરપરિણામ ધારક, પોતાના દોષોને પોતે દેખી શકતો નથી.

ગુરૂ પણ ક્રૂર મનુષ્યને ઉપદેશ આપતાં બચ પામે છે કારણ કે જો તે મનો ઉપદેશ ક્રૂર મનુષ્યના મનમાં ન રચ્યો તો ગુરૂને પણ ઉપાધિ કરે છે, માટે ક્રૂરપણાનો ત્યાગ કરી અક્રૂરભાવ પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ.

અક્રૂરભાવથી મનુષ્યોનું બહુ કરી શકાય છે. વૈરની પરંપરાનો નાશ કરવો હોય તો અક્રૂરભાવ ધારણ કરવો જોઈએ. અક્રૂર પરિણામથી દુષ્ટ મનુષ્યોનું પણ બહુ કરી શકાય છે. અક્રૂર પરિણામથી અન્ય મનુષ્યોનો પ્રેમ મેળવી શકાય છે. અક્રૂર પરિણામથી વૈરીઓનાં વૈર નાશ કરી શકાય છે અને ધર્મરતનની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી શકાય છે, માટે મનુષ્યોએ શ્રાવકપણું પ્રાપ્ત કરવા અક્રૂર પરિણામ ધારણ કરવો જોઈએ. અક્રૂર મનુષ્ય પાપકર્મથી બીજો છે, માટે અક્રૂરગુણ કહ્યા પછી પાપમીરુતા ગુણને વર્ણવે છે.

૬. છટ્ટો પાપમીરુ ગુણ.

इह परलोयावाए, संभावंतो ने वट्टए पावे ॥

बीहइ अजसकलंका, तो खलु धम्मारीहो भीरु ॥ ६ ॥

આ લોક ને પરલોકના સંકટો વિચારીનેજ પાપમાં પ્રવર્તતો નથી અને અપયશના કલંકથી ડરતો રહે છે તે બીરૂ કહેવાય છે; એવા પ્રકારનો બીરૂ પુરૂષ, ધર્મને યોગ્ય ગણાય છે.

આ લોકના અપાય એટલે, રાજ તરફથી થતી ધરપકડ, લોકમાં હેલના, લોકોને ધિક્કાર અને પરલોક અપાય (નરકગતિ ગમનાદિકને) માનતો છતો હિંસા જૂઠું વગેરે કાર્યોમાં પાપબીરૂ મનુષ્ય, પ્રવેશ કરતો નથી. પાપબીરૂ, જે જે હેતુઓથી પાપ આવે તે તે હેતુઓથી બહીતો રહે છે અને તે તે હેતુઓને આદરતો નથી. પાપના કાર્યમાં ગમે તે લાલચથી પગ મૂકતાં ડરે છે અને તે પાપીઓની સંગતિથી પણ ડરે છે. ગમે તેવા ક્લેશપ્રસંગોમાં પણ અન્યનું યુરૂ કરતાં બચ પામે છે. કારણ કે તે જાણે છે કે અન્યનું

શ્રાવક ધર્મ સ્વરૂપ.

૧૩

અશુભ કરતાં પોતાના હૃદયમાં જે અશુભ પરિણામ છે તેજ પોતાનું યુરુ કરે છે અને તેથી ખરાબ અવતારો ધારણ કરવા પડે છે.

પાપકર્મથી બહીનાર મનુષ્ય પાપીઓની અપેક્ષાએ શરૂનીર ન ગણાય પણ તે ધર્મીઓની અપેક્ષાએ શરૂનીર ગણાય છે. પાપીઓ પાપથી બચ પામનારાઓને કેટલીક વખત પ્રવૃત્તિ માર્ગમાં હઠાવી દે છે અને પાપભીરને પોતાના તાબામાં રાખે છે. પાપીઓ લડાઇ, ટંટા, મારામારી, હિંસા કર્મ વગેરેથી ડરતા નથી તેથી તેઓ પાપભીરઓની સાથે યુદ્ધ વગેરેમાં ફાવી જાય છે અને પાપભીરઓ રંકપ્રબલ તરીકે સદાકાળ પાપીઓના પંજમાં ફસાય છે અને તેથી કોઈ વખતે તેઓ ધર્મનો અચાવ કરવા પણ સમર્થ થતા નથી, તેથી મુસલમાનના જેરથી કેટલાક હિન્દુઓ મુસલમાન થઇ ગયા તેમ પોતાના કુટુંબને પણ અન્ય ધર્મ સ્વીકારવાની ફરજ પડે છે. આમ કોઈ આશંકા કરી પાપભીરપણાને ઉડાવે તેને ઉત્તરમાં કહેવાનું કે પાપભીરપણું પણ અમુક અપેક્ષાઓ લેખને છે, તેથી પૂર્વોક્ત દોષાપત્તિનું કલંક ઉઠી જાય છે. ધર્મ રક્ષણુ આદિ માટે, હૃદયમાં પાપનો બચ રહે તોપણ, આલ્મથી અમુક સ્થિતિએ વર્તવું પડે છે અને ધર્મની રક્ષા માટે શરૂનીર થવું પડે છે, વગેરે અનેક અપેક્ષાઓ ઉત્સર્ગ અને અપવાદ માર્ગમાં સમજતાં, પાપભીર થવામાં જે જે અપેક્ષાએ શરૂનીર રહેવાનું છે, તેમાં કોઈ જાતનો આધ આવતો નથી. શ્રી મહાવીર સ્વામીના શ્રાવક એકા મહારાજે પોતાની ક્ષત્રિય ધર્મની નીતિ સાચવવાને માટે ધોર યુદ્ધ કર્યું હતું અને તેમાં પોતાની સામે લડવાને ચમરેન્દ્ર આગ્યા હતા તોપણ તે ડર્યા નહોતા. કુમારપાળ, ભરતરાજ, આલુબલિ વગેરેના દાખલા મોજુદ છે. વિશેષ માટે જૈન શૈલીના જ્ઞાતાને પુછી ખુલાસો કરવો. પાપભીર અનવાથી અકાર્યો થતાં અટકે છે. પાપભીર, અન્યાય નવા કદી પ્રવૃત્તિ કરતો નથી, તેમજ તે રાજ્યના કાયદાઓ કે જે પ્રજના ભલા માટે કર્યા છે તેને માન આપી વર્તે છે; રાજ્યચિરંદ્ કૃત્ય કરવામાં પાપભીર ડરે છે. અનીતિના કાર્યોમાં તે માથું મારતો નથી અર્થાત્ પ્રવૃત્તિ કરતો નથી, તેથી નીતિ માર્ગમાં તેનો સહેજે પ્રવેશ થાય છે. પાપના બચથી તે દેવ, ગુરુ અને ધર્મચિરંદ્ કાર્ય કરી શકતો નથી. પાપના બચથી તે સાધુ મહાત્માઓને કદી પીડી શકતો નથી, તેમજ અછતાં આળ કોઇના ઉપર મૂકી શકતો નથી. પાપના બચથી તે લીધેલાં વ્રત ભાંગી શકતો નથી. ચિનાકારણે પાપભીર, કોઈ પણ જીવનો ધાત કરવા અશુભ પ્રવૃત્તિ આદરતો નથી. પાપના બચથી તે દેવ, ગુરુ અને ધર્મની નિન્દા કરતાં તેમજ હિંસા, જુકં, ચોરી, વ્યભિચાર વગેરેમાં

૧૪

આવક ધર્મ સ્વરૂપ.

પ્રવૃત્તિ કરતાં અચકાય છે. કદાપિ પ્રમાદથી કોઈ પાપ થઈ ગયું હોય છે તો તેના મનમાં અત્યંત ભય રહે છે. એવો પાપભીરૂ મનુષ્ય, આવક ધર્મ-રતને યોગ્ય બને છે.

પાપભીરૂ હોય છે તે શઠપણું કરતો નથી, માટે હવે અશઠ નામનો સાતમો ગુણ કહે છે.

૭ સાતમો અશઠ ગુણ.

અસઠો પરં ન વંચઈ, વીસસણિજ્જો પસંસણિજ્જો ય ॥

ઊજ્જમઈ ભાવસારં, ઊચિઓ ધમ્મસ્સ તેણે સો ॥ ૭ ॥

અશઠ પુરૂષ અન્યને છેતરતો નથી—તેથી તે વિશ્વાસ કરવા યોગ્ય અને પ્રશંસા કરવા યોગ્ય બને છે અને ભાવપૂર્વક ઉદ્ધમ કરે છે માટે તે ધર્મને યોગ્ય ગણાય છે.

નિષ્કપટી મનુષ્ય અન્યને વંચતો નથી તેથી તે વિશ્વાસ કરવા યોગ્ય અને તેમાં કંઈ પણ આશ્ચર્ય નથી. કપટી પુરૂષ કદાપિ કોઈને અપરાધ ન કરે તોપણુ તે યોતાના દોષના જ્ઞેરે સંપંની પેઠે અન્યને વિશ્વાસ કરવા યોગ્ય થતો નથી. અશઠ પુરૂષનું લક્ષણ કહે છે.

॥ શ્લોક ॥

યથા ચિત્તં તથા વાચો, યથા વાચસ્તથા ક્રિયા ॥

ધન્યાસ્તે ત્રિતયે યેષાં, વિસંવાદો ન વિદ્યતે. ॥ ૧ ॥

જેવું ચિત્ત હોય તેવી વાણી હોય અને જેવી વાણી હોય તેવું આચરણ (ક્રિયા) હોય. એ રીતે ત્રણુ બાબતોમાં જે પુરૂષોને અવિસંવાદ હોય તેઓને ધન્ય છે.

અશઠપુરૂષ ધર્માનુષ્ઠાનમાં સહભાવપૂર્વક વર્તે છે. ધણા લોકો અન્યના ચિત્તને ચમત્કાર કરનાર મળી આવે છે, પણુ જેઓ યોતાના ચિત્તને રંજન કરે છે એવા તો અલ્પજ્ઞ હોઈ શકે છે. શઠપણું લાગ્યાવિના કદાપિકાળે ધર્મપાત્ર બની શકાતું નથી. અન્યને અનેક પ્રકારના બનાવટી આડંબરોથી ખુશી કરી શકાય છે, પણુ આત્મા તો સત્ય બનાવોથીજ સંતુષ્ટ થાય છે, માટે અશઠપણું તેજ જ્ઞાતમાં આદરવા યોગ્ય છે.

શકંતવથી થતા કુદ્યાદાઓ.

શકંતવથી લુચ્ચાર્ક, ઢોંગ, છગકપટ વગેરેની વૃદ્ધિ થાય છે. શકંતવથી જ્યાં ત્યાં લોકોમાં અપમાન થાય છે. શકંતવથી પોતાના સ્વાર્થને માટે ગમે તેવા મિત્રને પણ છેતરતા આંચકો ખાતો નથી. શકંતવથી નાતજાતમાં અગર સમાજોમાં પણ લુચ્ચાઇના લીધે માનનીય થઈ પડતો નથી. શકંતવથી ઉપરથી બહુ સારો લાગે છે પણ પેટમાં પેસીને તે અન્ને પગ લાંબા કરે છે. શકંતવથી અન્યોને દુઃખના ખાડામાં નાખે છે. શકંતવથી વાણી મીઠી હોય છે અને હૃદય ઝેરી હોય છે. શકંતવથી વાણી સર્વત્ર જુદા જુદા પ્રકારની હોય છે અને મન જુદા પ્રકારનું હોય છે. તે કૃત્રિમપ્રેમ દેખાડીને અન્યના પ્રાણ, ધન, પ્રતિષ્ઠા અને કીર્તિને ચુસી લે છે. ગમે તે અવસ્થામાં તે પોતે ઠરીને બેસતો નથી અને અન્યોને ઠરીને બેસવા દેતો નથી. તે દેવ, ગુરૂ, મિત્ર, કુટુંબ, રાજ્ય વગેરે સર્વની સાથે શકંભાવે વર્તે છે, તેથી તે હૃદયની શુદ્ધિ કરી શકતો નથી. નિષ્કપટભાવ થયા વિના હૃદયની શુદ્ધિ થતી નથી અને હૃદયની શુદ્ધિ થયા વિના બાહ્યધર્મની ક્રિયાઓ ઝેરની પેઠે ખરાબ ફળ આપનારી થાય છે. કપટથી ભક્તિ ફળતી નથી. કપટથી ગુરૂની સેવા ફળ આપતી નથી. કપટથી કોઈ મહાત્માને આશીર્વાદ ફળતો નથી. કપટથી ચારિત્રની સફળતા થતી નથી. કપટથી કોઈ મિત્ર બનતો નથી. કપટથી જ્યાં ત્યાં અવિશ્વાસનું સ્થાન બની શકાય છે. કપટથી ધર્મોપદેશવ્રવણ પણ સમ્યક્-પણે પરિણમતો નથી. શકંતાથી અનેક મનુષ્યોની હિંસા થાય છે. શકંતાથી અનેક મનુષ્યોની આંતરડીઓ દુઃખવત્તામાં આવે છે અને તેથી તે ખરાબ આશીર્વાદને પામે છે. શકંતાથી સત્ય બોલાતું નથી. શકંતાથી ચોરી થાય છે. શકંતવથી ઉપરની જ્ઞાનતા હિંમત જાણુ કાઢનારી થાય છે. શકંતવથી વાણી પ્લેગની પેઠે અશાન્તિ ફેલાવે છે. શકંતવથી અશુદ્ધ વિચારોથી પોતાના આત્માનેજ પ્રથમ છેતરવામાં આવે છે અને પોતેજ તેથી દુઃખી થાય છે. શકંતવથી હુશિયારીથી તેને તુર્તમાં કંઈ ગુણ દેખાય છે પણ વિષમિશ્રિત અન્નની પેઠે અન્ને તેનો આત્મા ચારે તરફથી દુઃખોવડે ઘેરાય છે. મનમાં, વાણીમાં અને કાયામાં રહેલું શકંતવ બનેલાવ દુઃખની પરંપરા લાવે છે અને અન્ય જીવોને પણ વૈરઝેર વગેરેની ઉત્પત્તિ કરાવે છે, તેથી અન્ય જીવો પણ દુઃખી થાય છે; માટે શકંતાનો નાકના મેલની પેઠે ખરા અંતઃકરણથી ત્યાગ કરવો જોઈએ અને અશકંતવ ધારવું જોઈએ.

અશકં ભાવથી થતા કુદ્યાદાઓ.

મન, વચન અને કાયાથી ધારેલું અશકંતવ પોતાના આત્માની નિ-

ર્મજતા કરે છે અને અન્યના આત્માઓને પણ નિર્મજતામાં નિમિત્તભૂત બને છે. અશક ભાવથી થોડું પણ કરેલું થયું ફળ આપે છે. અશકભાવથી કપટ પરિણામનો નાશ થાય છે અને ઘણા મિત્રોને મેળવી શકાય છે. સભાઓમાં, કુટુંબમાં, રાજ્ય વ્યવહારમાં પણ અશક મનુષ્ય પ્રખ્યાતિ પામે છે અને તેના બોલને સર્વ લોકો શ્રદ્ધાથી માન્ય કરે છે. અશક મનુષ્યનું પ્રમાણિકપણું સર્વત્ર ફેલાય છે. તેની સરલતાથી હજારો સંકટોનો અન્ને વિલય થાય છે. અશકપણાથી પોતાના આત્માનું હિત થાય છે અને પરજીવોના આત્માનું પણ હિત કરી શકાય છે. અશકભાવથી જ્યાં ત્યાંથી સત્યનું તેના પ્રતિ આકર્ષણ થાય છે. સંસાર વ્યવહારમાં તેની પ્રતિષ્ઠા પડે છે અને તેથી તે ગમે તે ધંધો સુખે ચલાવી શકે છે. હજારો મનુષ્યો તેના બલામાં ઉભા રહે છે અને સંકટો પડતાં ગમે ત્યાંથી તેને અણુધારી સહાય મળી આવે છે. ધર્મ ગુરૂને પણ તેના બોલવા ઉપર વિશ્વાસ આવે છે, તેથી ધર્મગુરૂ પણ તેને અંતઃકરણથી ઉપદેશ આપે છે. સરલ પુરૂષ, શ્રી શ્રીપાલ રાજની પેઠે, અનેક પ્રકારના સંકટોમાંથી પસાર થાય છે અને શકમનુષ્ય, ધવલશેડની પેઠે, ગમે તેવી કપટ પ્રપંચોની જાળો રચે અને ગમે તેવા હુંશિયારીથી દાવપેચો રમે તોપણ તે દુઃખના ખાડામાં ઉતરે છે; માટે અશકભાવને સદાકાળ હૃદયમાં ધારવો કે જેથી ધર્મની યોગ્યતા પામી શકાય. અશકમનુષ્ય સુદાક્ષિણ્ય ગુણને ધારણ કરવા સમર્થ થાય છે માટે અશક ગુણ પછી સુદાક્ષિણ્ય ગુણને હવે કહે છે.

૮ આઠમો સુદાક્ષિણ્ય ગુણ.

उवयरइ सुदखिखन्नो, परेसिमुज्झियसकज्जवावारो ॥

तो होइ गणभवक्को, णुवत्तणीओ य सव्वस्स ॥ ८ ॥

સુદાક્ષિણ્ય ગુણવાળો પોતાનો કામ ધંધો મૂકીને અન્યને ઉપકાર કરે છે. તેથી તેનું વાક્ય સર્વે કલ્પલ રાખે છે તથા સર્વે મનુષ્યો તેને અનુસરીને ચાલે છે. અન્ય મનુષ્યોના બલા માટે તેઓની પ્રાર્થનાને સ્વીકારીને પરાપકાર કરતો છોનો આત્માની ઉચ્ચદશા કરી શકે છે. અન્યના બલા માટે પોતાના તન, મન, ધનને હોમનાર આત્મમોગી મનુષ્ય સર્વત્ર પૂજ્ય થઈ પડે છે. સુદાક્ષિણ્યપણાથી પોતાના આત્માનું બહું થાય છે અને અન્યના આત્માનું પણ બહું કરી શકાય છે. મનુષ્યોની પાસે વિદ્યા હોય, વક્ષી

હોય, સત્તા હોય તોપણ તે સુદક્ષિણ્ય ગુણ વિના શોભી શકતા નથી. પરોપકારી મનુષ્ય, પરોપકારનું રહસ્ય જાણે છે અને તેથી તેના ઉપર ઉપકાર કરનારાઓનો ગુણ જાણવા તે સમર્થ થાય છે. સુદક્ષિણ્ય ગુણ ખરેખર પરને ઉપકાર કરનાર હોવાથી પરોપકારરૂપજ જણાય છે. પોતાના શ્રેય માટે તો આપું જગત પ્રયત્ન કરે છે, પણ અન્યની સુપ્રાર્થનાઓને જે સફળ કરે છે, તેવા પુરૂષોજ દુનિયાના ઉપકારનું દેવું પાછું વાળવા સમર્થ થાય છે. અન્ય વસ્તુઓ જેમ મનુષ્યોને ઉપકાર કરે છે તેમ મનુષ્યોએ પણ સુદક્ષિણ્ય ગુણથી અન્યને ઉપકાર કરવો જોઈએ. પાણી, પૃથ્વી, વાયુ, અગ્નિ, વનસ્પતિ વગેરે પણ અન્યોને પોતાનું સર્વસ્વ અર્પણ કરી ઉપકાર કરે છે, ત્યારે મનુષ્યોએ તો વિશેષતઃ અન્ય મનુષ્યોની સુપ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કરી, નિષ્કામપણે પોતાનાં કાર્ય તજીને પણ ભલું કરવું જોઈએ. સુદક્ષિણ્ય ગુણવાળો મહાન્ પદનીએ ચઢી શકે છે. જગતમાં સુદક્ષિણ્ય ગુણનું અવલંબન કરનાર અનેક સદ્ગુણોને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. સુદક્ષિણ્ય ગુણથી અનેક મનુષ્યોને પોતાનાં કરી શકાય છે. અને મહાન્ પુરૂષોની તથા દેવતાઓની કૃપા મેળવી શકાય છે, માટે આવક ધર્મની યોગ્યતા અર્થે સુદક્ષિણ્ય ગુણ પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ.

સુદક્ષિણ્ય ગુણવાળો, લજ્જા ગુણને ધારણ કરી શકે છે, માટે સુદક્ષિણ્યગુણ પછી લજ્જા ગુણનું કથન કરવામાં આવે છે—

૯ નવમો લજ્જાગુણ.

લજ્જાલુઓ અકજ્જં, વજ્જઈ દૂરેણ જેણ તણુયંપિ ॥

આયરઈ સયાયારં, ન મુયઈ અંગીકયં કહવિ ॥ ૯ ॥

લજ્જાવાળો પુરૂષ નાનામાં નાના અકાર્યને તજી દે છે, તેથી તે સદાચારને આદરે છે અને જે અંગીકાર કરે છે તે કોઈ પણ પ્રકારે મૂકતો નથી. સત્યુરૂષો પર્વત જેવા મોટા દુઃખથી મૃત્યુ પામે તોપણ અકૃત્યને કદાપિ કરતા નથી. લજ્જાળુ પુરૂષો સારા વ્યવહારને સદાકાળ આચરે છે અને તેમાં કોઈ પણ જાતની શરમ રાખતા નથી. લજ્જાળુ મનુષ્ય અકાર્ય બાબતોમાં પડતાં શરમાય છે, એટલુંજ નહિ પણ તે પોતાની વ્રતદશા રાખવા સદાકાળ પ્રવૃત્તિ કરે છે. સર્વ પ્રકારના દુર્ગુણોનું ધર હોય પણ જો લજ્જાળુ હોય તો સર્વ પ્રકારના ગુણોનું ધર તે બને છે. લજ્જાળુ મનુષ્ય કોઈ પોતાને

૧૮

શ્રાવક ધર્મ સ્વરૂપ.

કંઈ પણ કપકો ન આપે એવી કાળજી રાખે છે. લજ્જાળુ પુરૂષ સાધુ પુરૂષોના સામે થતો નથી અને મોટા પુરૂષની વાતને સ્તીકારી શકે છે. લજ્જાળુ પુરૂષ ભૂલ આવે છે તો ખીજાઓની આગળ મુખ દેખાડતાં પણ શરમાઈ જાય છે; આવો લજ્જાળુ પુરૂષ અંગીકાર કરેલી પ્રતિજ્ઞાને ત્યાગે નહીં એ બનવા યોગ્ય છે, માટે શ્રાવકધર્મની યોગતા પ્રાપ્ત કરવા માટે લજ્જાળુ ગુણને ધારણ કરવો જોઈએ. લજ્જાળુ પુરૂષ દયાનું પાલન કરવા સમર્થ થાય છે. માટે હવે દયા ગુણને વર્ણવે છે.

૧૦. દશમો દયા ગુણ.

મૂલ ધમ્મસ્સ દયા, તયણુગયં સવ્વમેવગુણઠ્ઠાણમ્ ॥

સિદ્ધં જિણિંદ સમયે, મગ્ગિજ્જઈ તેણિહ દયાલુ ॥ ૧૦ ॥

ધર્મનું મૂળ દયા છે અને દયાને અનુકૂળ સધળું અનુકાન જ્ઞેન શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે; માટે દયાળુપણું ભગવા યોગ્ય છે.

આચારાંગ સૂત્રમાં શ્રીમહાવીરે નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે:—

સેષેમિ જે અદ્યા જેય પહુપન્ના જે આગમિસ્સા અરહંતા ભગવંતો તે સવ્વે એવમાદ્દહ્લંતિ એવં માસંતિ એવં પન્નવંતિ એવં પરુવંતિ સવ્વે પાણા, સવ્વે ભૂયા, સવ્વે જીવા, સવ્વે સત્તા, ન હંતવ્વા, ન અજ્ઞાવે-યવ્વા, ન પરિતાવેયવ્વા, ન ઉદ્દવેયવ્વા, એસ ધમ્મે સુદ્ધે નિદ્દેપ સાસપ સમિચ્છલોયં એયન્નેઈ પવેદ્દેપ ધત્થાદિ.

જે તીર્થકરો ભૂતકાળમાં થયા, જે હાલ વર્તે છે અને જે આવતા કાળમાં થશે તે સર્વે આ રીતે ખોલે છે, જાણાવે છે, વર્ણવે છે અને પ્ર-પણા કરે છે કે, સર્વ પ્રાણુ, સર્વ ભૂત, સર્વ જીવ, અને સર્વ સત્ત્વોને હણવા નહિ, તેમના પર હકુમત ચલાવવી નહીં; તેમને પરિતાપ કરવો નહીં અને તેમને ઉપદ્રવ કરવો નહીં. આવો પવિત્ર અને નિત્ય ધર્મ, લોકોના દુઃખને જાણનાર શ્રી મહાવીર ભગવાને બતાવ્યો છે.

દયાની રક્ષા માટેજ આડીનાં વ્રતો છે. કહ્યું છે કે:—

શ્લોક.

અર્હિસૈવ મતા મુખ્યા સ્વર્ગમોક્ષપ્રસાધની ॥

અસ્યા: સંરક્ષણાર્થં ચ ન્યાય્યં સત્યાદિપાલનમ્ ॥ ૧ ॥

શ્રાવક ધર્મ સ્વરૂપ.

૧૯

સ્વર્ગ અને મોક્ષને સાધનારી મુખ્યપણે દયાજ્ઞ મનાઈ છે, દયાને માટે સલાહિ વ્રતનું પાલન છે.

દયાના ધણા બેદ છે. સર્વ જીવોનું જે સ્વરૂપ જાણી શકે છે તે સ્વપર દયાનો અધિકારી અને છે. પદમં નાણં તત્તો દયા, પ્રથમં જ્ઞાનં તત્તો દયા પ્રથમ જ્ઞાન અને પશ્ચાત્ દયા સૂત્રોમાં પ્રતિપાદન કરી છે.

મનુષ્યો વગેરે જીવોનાં દુઃખો નિવારણ કરવા માટે પ્રથમ દયાની જરૂર છે. દયા વિના, કોઈનું પણ ભલું કરી શકાતું નથી. કેટલાક દયા, દયા પોકારે છે પણ દયાનું સત્ય સ્વરૂપ નહીં જાણવાને લીધે સત્યદયાથી પરાજુખ રહે છે. દયાના પરિણામવડે પ્રથમ પોતાના હૃદયની શુદ્ધિ થાય છે અને તેથી સર્વ જીવો પર દયાનો ભાવ પ્રસરે છે. સર્વ જીવોનો હું ઉદ્ધાર કરું, સર્વ જીવોને સુખ આપું, સર્વ જીવોનું યથાશક્તિવડે દુઃખ ટાળું; ઇત્યાદિ દયાના પરિણામથી આત્માની ઉચ્ચતા પ્રાપ્ત થાય છે અને અન્ય જીવોને પણ ઉચ્ચ કરી શકાય છે. સર્વ પ્રકારના ધર્મોમાં દયા ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે. દયાજ્ઞ મનુષ્ય કોઈના મનની લાગણીને દુઃખવતો નથી, દયાજ્ઞ મનુષ્ય કોઈની નિન્દા કરતો નથી, કારણ કે હિંસાના પરિણામ વિના નિન્દા યર્થ શકતી નથી. દયાજ્ઞ મનુષ્ય કોઈના ઉપર વૈર કરતો નથી, કારણ કે હિંસાના પરિણામ વિના વૈર યુદ્ધિ ઉત્પન્ન થતી નથી. દયાજ્ઞ પુરૂષ કદાપિકાળે કોઈને વિશ્વાસઘાત કરતો નથી, કારણ કે હિંસાના પરિણામ વિના વિશ્વાસઘાત થતો નથી. હિંસાના પરિણામથીજ વિશ્વાસઘાત થાય છે. દયાજ્ઞ પુરૂષ કોઈને આજ્ઞા દેતો નથી, કારણ કે હિંસાના પરિણામથીજ આજ્ઞા દેવાય છે. દયાજ્ઞ પુરૂષ વ્યાપાર વગેરેમાં લોકોને ડગતો નથી, કારણ કે વ્યાપાર વગેરેમાં હિંસાના પરિણામથીજ ડગાઈ થાય છે. દયાજ્ઞ પુરૂષ કોઈને દગો દેતો નથી, કારણ કે હિંસાના પરિણામ વિના દગો દેવાતો નથી. દયાજ્ઞ પુરૂષ કદાપિકાળે કોઈ પણ મનુષ્યનું યુરું ઇચ્છતો નથી, કારણ કે હિંસાના પરિણામથીજ કોઈનું યુરું ઇચ્છાય છે. દયાજ્ઞ પુરૂષ કોઈનું અપમાન કરતો નથી, કારણ કે અન્યનું અપમાન કરવાથી તેને દુઃખ થાય છે અને વખતે મરી પણ જાય છે; તેથી હિંસાની સિદ્ધિ થાય છે. અન્યનું યુરું કરવાની ઇચ્છા તેજ એક પ્રકારની હિંસા સમજવી. દયાજ્ઞ પુરૂષ કોઈને કડવું વેણુ કહેતો નથી, કારણ કે અન્યને કડવું વેણુ કહેવાથી તેનો આત્મા દુઃખાય છે અને તેનો આત્મા ક્રોધ વગેરે હિંસાના પરિણામોને ધારણ કરે છે. દયાજ્ઞ પુરૂષ કોઈના છતા અગર અછતા દોષોને કહેતો નથી, કારણ કે હિંસાના પરિણામથીજ અન્યના દોષોને પ્રગટ કરાય છે. દયાજ્ઞ પુરૂષ ગંભે તે મનુષ્ય જાતિને

૨૦

આવક ધર્મ સ્વરૂપ.

તિરસ્કાર આપતો નથી, કારણ કે તિરસ્કારથી અન્યનું મન દુઃખાય છે અને એનો આત્મા સદાકાળ બળ્યા કરે છે. શરીરના ધા રૂંદે છે પણ વચનના ધા રૂંદતા નથી. દયાળુ પુરૂષ અન્યને શ્રાપ આપતો નથી, કારણ કે હિંસાના પરિણામ વિના શ્રાપ દેવાતો નથી. દયાળુ પુરૂષ કોઈની નિન્દા સાંભળતો નથી, કારણકે અન્યની નિન્દાને સાંભળવાથી કોઈ વખત જેની નિન્દા કરવામાં આવે છે તેની લાગણી દુઃખાય છે. દયાળુ પુરૂષ કોઈની જૂઠી સાક્ષી ભરતો નથી, કારણ કે હિંસાના પરિણામ વિના જૂઠી સાક્ષી પુરાતી નથી. દયાળુ પુરૂષની ચક્ષુમાંથી દુઃખી મનુષ્યોને દેખી અશ્રુઓ ખરે છે. લુલા, આંધળા, ગરીબ વગેરેને દેખી તેના મનમાં દયાનો ઝરો વહેવા માંડે છે. અજ્ઞાન વગેરે દોષોથી મનુષ્યો પીડાય છે. માટે દયાળુ પુરૂષ અન્ય મનુષ્યોમાં રહેલા અજ્ઞાન, દ્વેષ, ક્રોધ, શોક વગેરે દોષોનું મટાડવા ખરા દયાના પરિણામથી કાર્ય કરે છે. દયાળુ પુરૂષ કોઈના ઉપર તહોમત મૂકતો નથી, કારણ કે હિંસાના પરિણામ વિના તહોમત મૂકતું નથી. દયાળુ પુરૂષ અન્ય જીવોના ઉપસર્ગોને પણ દયાનો પરિણામ રાખી સહન કરે છે. દયાળુ પુરૂષ આત્મભોગ આપીને અન્યોનો ઉદ્ધાર કરી શકે છે. તેથી આવકધર્મની પ્રાપ્તિ માટે દયા ગુણને સેવવો જોઈએ, કેમકે દયાળુ પુરૂષ માધ્યસ્થત્વ ગુણ ધારણ કરવા શક્તિમાન થાય છે.

૧૧ અગીઆરમો માધ્યસ્થ સૌમ્યદષ્ટિ ગુણ.

મજ્જત્થસોમદિઠી, ધમ્મવિચારં જહટિયં સુણહ ॥

કુણહ ગુણસંપઓગં, દોસે દૂરં પરિચ્ચયહ ॥ ૧૧ ॥

માધ્યસ્થ અને સૌમ્ય દષ્ટિવાળો પુરૂષ યથાર્થ ધર્મ વિચારને સાંભળે છે. તેમજ ગુણોની સાથે જોડાઈ દોષોનો દૂરથી ત્યાગ કરે છે. મધ્યસ્થ એટલે કોઈપણ દર્શનમાં પક્ષપાતરહિત અને પ્રદેષ નહિ હોવાથી સૌમ્ય દષ્ટિ જેની છે તે માધ્યસ્થ સૌમ્ય દષ્ટિવાળો પુરૂષ જાણવો. માધ્યસ્થ દષ્ટિવાળો સર્વ ધર્મ-વાળાઓની સભાઓમાં સર્વનું કથન સાંભળે છે અને તત્સંબંધી સર્વનું કહેવું કઈ કઈ દષ્ટિની અપેક્ષાએ સત્ય છે તેનો બરાબર વિચાર કરે છે અને કોઈના કહેવાપર રાગ અગર દ્વેષ કર્યા વિના સત્યને ગ્રહણ કરે છે. માધ્યસ્થ દષ્ટિવાળો પુરૂષ સત્ય અને અસત્યનો તોલ કરવા સમર્થ થાય છે. તેવો મનુષ્ય જગતમાં અનેક પન્થોનાં ધર્મ સંબંધી પુસ્તકોને વાંચે છે પણ ન્યાય

આવક ધર્મ સ્વરૂપ.

૨૧

દષ્ટિથી સત્યનું ગ્રહણ કરે છે. મહાઈ તે સાચું એવી માન્યતા ધારણ કરતો નથી પણ સાચું તે મહાઈ એવી માન્યતાને ધારણ કરે છે. અને ધર્મ સંબંધી બિન્ન બિન્ન માન્યતાઓ સાંભળવામાં આવે પણ તેથી એકદમ કોઈની નિન્દા કરવા ખેસી જતો નથી, તેમજ કોઈની માન્યતા સંબંધી વિચાર સાંભળીને તેના પર દ્રેષ કરતો નથી, તેથી તેની સુખાકૃતિ પણ શાન્ત દેખાય છે અને તેનું વચન પણ નિષ્પક્ષપાતપણાથી સર્વને અસર કરે છે. માધ્યસ્થ દષ્ટિથી તેના હૃદયમાં સત્ય વિવેક સ્ફુરી આવે છે અને તેથી તે ન્યાયયુક્તિથી યુક્તિપુરસ્કર સ્વતન્ત્ર વિચારોને દર્શાવી શકે છે. માધ્યસ્થ દષ્ટિવાળો પુરૂષ દરેક ધર્મમાં જે જે અંશે સત્ય રહ્યું હોય છે, તે જેવા શક્તિમાન થાય છે. માધ્યસ્થ દષ્ટિથી રાગદ્રેષના પક્ષમાં પતન થતું નથી, પણ સત્યના સમ્મુખ ગમન થાય છે. માધ્યસ્થ દષ્ટિવાળો સત્યને શીઘ્ર ગ્રહણ કરી શકે છે. બ્યારે ત્યારે પણ માધ્યસ્થદષ્ટિ પ્રાપ્ત કર્યા વિના સમ્યક્ત્વ રતનની પ્રાપ્તિ થતી નથી; કેટલીક વખત પ્રથમથી કોઈના પર દ્રેષ અંધાઈ જાય છે તો તેમાં રહેલા ગુણો પણ અવગુણો તરીકે બાસે છે. કેટલીક વખત કોઈના ઉપર એકાન્ત રાગ અંધાઈ જાય છે તો તેના દુર્ગુણો પણ ગુણ તરીકે બાસે છે અને તેથી માધ્યસ્થ દષ્ટિથી જે દેખવાનું હોય છે અને તેથી જે પદાર્થનો નિશ્ચય થાય છે તેની ગંધ પણ અનુભવમાં આવતી નથી. અમુક મારા ડૂળની માન્યતા ખરી છે આવો તે માન્યતા ઉપર પ્રથમથીજ એકાન્તે રાગ થવાથી તેના કરતાં અન્ય ઉચ્ચ માન્યતાઓ કોઈ જણાવે છે તો તેના પર રૂચિ પેદા થતી નથી. પ્રથમથીજ અમુક વ્યક્તિપર રાગ અંધાઈ જાય છે તો પશ્ચાત્ અનેક સુપ્રભાણો આપવામાં આવે તોપણ અન્ય વસ્તુની પ્રિયતા બાસતી નથી. રાગદષ્ટિથી કોઈ પણ પદાર્થ જેતાં તેમાં વસ્તુતઃ જેવો ધર્મ રહ્યો છે તેવો જણાતો નથી, માટે મનુષ્યોએ રાગ અને દ્રેષ વિનાની માધ્યસ્થ-દષ્ટિથી સર્વ આખતનો વિચાર કરવો. રાગ અને દ્રેષ વિનાની દષ્ટિથી વિચાર કરતાં સુખની આકૃતિ શાન્ત રહે છે, હૃદય પણ શાન્ત રહે છે અને વિવેકનો પ્રકાશ વધતો જાય છે. જગતમાં માધ્યસ્થ દષ્ટિવાળો પુરૂષ સર્વના સંબંધમાં આવે છે અને સર્વ લોકોના મન પર તે સારી અસર કરી શકે છે. જગદ્વ્યવહારમાં તે ઉચ્ચ દષ્ટિવાળો અને છે અને તેથી તે આવક ધર્મને યોગ્ય થાય છે, માટે ભવ્ય મનુષ્યોએ માધ્યસ્થ દષ્ટિ અને સૌમ્ય ગુણને હૃદયમાં ખીલવવા સદાકાળ પ્રયત્ન કરવો. આવો પુરૂષ ગુણાનુરાગ ગુણ ખીલવવા અધિકારી અને છે, માટે માધ્યસ્થ ગુણ કલ્યાણ આદિ ગુણાનુરાગ ગુણ કહે છે.

૧૨. બારમો ગુણાનુરાગગુણ.

ગુણરાગી ગુણવન્તે, बहुमन्नइ निग्गुणे उव्वेहेइ ॥

गुणसंगहेपवत्तइ, संपत्तगुणं न मइल्लेइ ॥ ૧૨ ॥

ગુણાનુરાગી પુરૂષ ગુણવંતોતું અહુ માન કરે છે અને નિર્ગુણોતી ઉપેક્ષા કરે છે. ગુણના સંગ્રહમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે અને પામેલા ગુણને મલીન કરતો નથી. ગુણાનુરાગી યતિ અને શ્રાવકોના ગુણોને દેખવા સમર્થ થાય છે. ગુણીઓના ગુણનું અહુ માન કરવું એનો અર્થ એવો થતો નથી કે જે દુર્ગુણીઓ હોય તેની નિન્દા કરવી. “શત્રુમાં પણ ગુણો હોય તો કહેવા અને ગુરૂમાં પણ દોષ હોય તો તે કહી બતાવવા” આલું કોઈ તરફથી કહેવામાં આવે તો તે સત્ય નથી, કેમકે ગમે તે મનુષ્યોમાં દોષો હોય પણ તે કહેવા યોગ્ય નથી, તેથી વિવેકવંતોએ સમજવું કે નિર્ગુણીઓની પણ કહી નિન્દા કરવી નહીં. ગુણાનુરાગી પુરૂષ પોતે સંકિરણ ચિત્તવાળો નહીં હોવાથી તેવાઓની પણ નિન્દા કરતો નથી. કહું છે કે:—

॥ શ્લોક ॥

सन्तोष्यसन्तोऽपि परस्य दोषा, नोक्ताः श्रुता वा गुणमावहन्ति ॥

वैराणि वक्तुः परिवर्धयन्ति, श्रोतुश्च तन्वन्ति परां कुबुद्धिम् ॥ ૧ ॥

છતા કે અછતા પારકા દોષ કહેતાં કે સાંભળતાં કરી ગુણ થતો નથી. તેઓને કહી બતાવતાં વૈરની વૃદ્ધિ થાય છે અને સાંભળતાં કુબુદ્ધિ આવે છે. એક મનુષ્યમાં સર્વ પ્રકારના ગુણો મળી શકતા નથી. સાધુ અગર શ્રાવક વર્ગમાં જે જે ગુણો જે જે અંશે હોય તેને દેખી સાંભળી પ્રમોદભાવના ધારણ કરવી. અવગુણો સાંભળવામાં અગર કહેવામાં કંઈ પણ ચતુરાઈ નથી પણ ગુણો જોવામાં અગર કહેવામાં ચતુરાઈ છે. વીતરાગવિના હ્રદયસ્થ જીવોમાં સર્વ ગુણો હોતા નથી. જીવો અન્યના ગુણોની પ્રશંસા કરી તે તે ગુણોને પ્રાપ્ત કરે છે અને અન્યના દુર્ગુણોને કહી તે તે પ્રકારના દુર્ગુણોને પામે છે. કોઈ પણ જીવમાં કોઈ ગુણ પામવો તે મહા આશ્ચર્યની વાત છે, કહું છે કે:—

શ્રાવક ધર્મ સ્વરૂપ.

૨૩

ગાથા.

કાલંમિ અણાઈ અણાઈ, દોસેહિ વાસિણ જીવે ॥

જં પાવિયઈ ગુણોવિહુ,તં મન્નઈ મો મહચ્છરિયં ॥ ૨ ॥

અનાદિકાળથી અનાદિ દોષોવડે વાસિત થએલા આ જીવમાં જે કોઈ ગુણ લાભે (પ્રગટે) તે મહાઆશ્ચર્ય માનવું જોઈએ. તેમજ જણાવ્યું છે કે,

ગાથા.

મૂરિગુણા વિરલચ્ચિય, એકગુણોવિ હુ જણો ન સવ્વથથ ॥

નિદ્દોસાણાવિ મદ્દં, પસંસિમો થોવદોસેવિ ॥ ૩ ॥

ધણા ગુણવાળા તે વિરલા નીકળી શકે પણ એકએક ગુણવાળો મનુષ્ય પણ સર્વત્ર મળી શકતો નથી. જે નિદોષ હશે તેનું કલ્યાણ છે. પણ અમે તે જેઓ ધણા દોષો છતાં થોડા ગુણોવાળા છે તેમની પણ પ્રશંસા કરીએ છીએ.

ગુણુરાગી મનુષ્ય, સંસારી જીવોની કર્મથી થએલી દશાને વિચારતો હતો નિર્ગુણોને પણ નિન્દતો નથી. જે નિન્દા કરે છે તે સાધુપુરૂષ ગણાતો નથી, કેમકે શ્રાવક ધર્મના લાયક બની શકતો નથી તે સાધુ ધર્મના લાયક તે ક્યાંથી બની શકે? અર્થાત્ નજ બની શકે. ગુણુનુરાગી જે જે ગુણો પ્રાપ્ત કરે છે તેને મલીન કરતો નથી, ઉલટા પ્રાપ્ત કરેલા ગુણોનો પ્રકાશ વધારતો રહે છે. ગુણુનુરાગી પુરૂષમાં અનેક સદ્ગુણોનો વાસ થાય છે. ગુણુનુરાગી કોઈની ઈર્ષ્યા કરતો નથી, તેમજ કોઈને હલકો પાડવા કોઈના ઉપર આળ કે તહેામત ચઢાવતો નથી. ગુણુનુરાગી શત્રુઓને પણ મિત્ર તરીકે ફેરવી નાખે છે. ગુણુનુરાગી દેવ, ગુરૂ અને ધર્મતત્ત્વને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. ગુણુનુરાગીમાં અનેક દોષ હોય છે તેપણુ તે અલ્પકાળમાં ટળી જાય છે અને તેનો આત્મા શુદ્ધ થાય છે. ગુણુનુરાગીનું ચિત્ત કોઈનામાં અનેક દોષો હોય છે છતાં તે પર ન ચોંટતાં તેના ગુણુપર ચોંટે છે. ગુણુનુરાગી અલ્પકાળમાં મુક્તિ પામવાની યોગ્યતાને પ્રાપ્ત કરે છે. આ કાળમાં જ્યાં ત્યાં નિન્દાનાં બળુગાં ઠુંકનાર તે ધણુ મળી આવે છે, પણ કોઈના એક પણ સદ્ગુણુ તરફ દષ્ટિ દેનાર તે લાખો વા હજારોમાંથી એક મળી આવવો દુર્લભ છે. ગુણુનુરાગી પુરૂષનાં દર્શન થવાં દુર્લભ છે. કલ્પવૃક્ષોની પેઠે ગુણુનુરાગી પુરૂષો સર્વત્ર માનનીય થઈ પડે છે. સમાજમાં, નાતજાતમાં, કુટુંબમાં, વગેરે સર્વત્ર ગુણુનુરાગી મહાન ઉચ્ચપદ ભોગવે છે.

૨૪

શ્રાવક ધર્મ સ્વરૂપ.

તેના મનમાં ગુણોનેજ વધારવાની જિજ્ઞાસા વધે છે. ગુણાનુરાગી ગુણુવટે નીચ જાતમાં જન્મેલો હોવા છતાં ઉચ્ચ કહેવાય છે અને ઉચ્ચ જાતમાં જન્મેલો પણ ગુણાનુરાગ વિના નીચ કહેવાય છે. ગુણુને ગાનાર, ખોલનાર, ગ્રહનાર મનુષ્ય ઉચ્ચ છે અને દોષને કહેનાર, ગ્રહનાર મનુષ્ય કાગડાની પેઠે નીચ છે, ગુણાનુરાગી સર્વ જીવોની સાથે ભાતુભાવ રાખી શકે છે અને તે સર્વ શત્રુઓને પણ પોતાના આત્માના જેવા પોતાના પ્રસંગમાં આવતાં બનાવે છે. ગુણાનુરાગીની આંખે ગુણોજ દેખાય છે. તેના હૃદયની ઉચ્ચતા ક્ષણે ક્ષણે વૃદ્ધિ પામે છે. ગુણાનુરાગીના મનમાં તથા વચનમાં અમૃત વસે છે. ગુણાનુરાગી ગમે તેવા પ્રસંગોમાં પણ પોતાના આત્માને દુર્ગુણના ખાડામાં ધકેલી દેતો નથી. ગુણાનુરાગી ગુણુ તથા દોષ બેને દેખે છે, જાણે છે, છતાં દુર્ગુણો તરફ તેનું લક્ષ રહેતું નથી, પણ ફક્ત ગમે તેના સદ્ગુણો તરફ તેનું લક્ષ રહે છે. ગુણાનુરાગી ચંદ્રમાની પેઠે જગતમાં પ્રિય થઈ પડે છે અને તેના તરફ લોકોનું સ્વાભાવિકરીતે વલણ ખેંચાય છે. ગુણાનુરાગી ધર્મદારમાં પ્રવેશ કરે છે અને હજારોને કરાવે છે. ગમે તેવો રૂપવંત પુરૂષ હોય પણ નાકે ચાહું પડયું હોય તો તે શોભતો નથી. ગમે તેવો વિદ્વાન હોય, ગમે તેવો વક્તા હોય, ગમે તેવો ઉચ્ચ હોય, પણ જે તે ગુણાનુરાગી ન હોય તો તે જગતમાં શોભા પામી શકતો નથી. શ્રીકૃવલી-પ્રભુ સર્વનુદૃષ્ટિથી સર્વ મનુષ્યોના ગુણો અને દોષોને જાણે છે છતાં પણ કોઈના દોષોને પ્રકાશતા નથી, (જ્યારે મનુષ્ય, પૃચ્છા કરે છે ત્યારે જેવાં કર્મ કર્યાં હોય છે તે તે વ્યક્તિને કહે છે.) નિર્ગુણી હોય તે ગુણીને ઝાળખી શકતો નથી. ગુણાનુરાગ વિના ગમે તેવો મનુષ્ય જગતમાં શાંતિને પામી શકતો નથી, અને અન્યને શાન્તિમાં સહાયક બની શકતો નથી, માટે ગુણાનુરાગ ધારણ કરવો કે જેથી શ્રાવક ધર્મની યોગ્યતા મળે. ગુણાનુરાગ સંબંધી વિશેષ હકીકત વાંચવી હોય તો અસ્મદ્વીયકૃત ગુણાનુરાગ કુલક વિવેચન વાંચવું. ગુણાનુરાગી સત્કથા કરનારો હોય છે માટે ગુણાનુરાગ પશ્ચાત્ સત્કથનગુણનું વિવેચન કરાય છે.

૧૩. તેરમો સત્કથન ગુણ.

નાસદ્ વિવેગરયણં, અસુહકહાસંગકલુસિયમણસ્સ ॥

ધમ્મોવિવેગસારુત્તિ, સક્કહો હુજ્જ ધમ્મચ્ચી ॥ ૧૩ ॥

અશુભ કથા પ્રસંગથી કલુષિત મનવાળાનું વિવેકરત્ન, નાશ પામે છે. ધર્મ તો વિવેક સાર છે. માટે ધર્માર્થી પુરૂષે સત્કથા કરવી જોઈએ.

હૈય, જ્યે અને ઉપાદેયના સમ્યગ્જ્ઞાનને વિવેક કહે છે. સારી અને ખોટી વસ્તુનું જે જ્ઞાન થાય છે તે વિવેક રત્ન ગણાય છે. અશુભ વાર્તાઓથી વિવેક રત્નની નષ્ટતા થાય છે. જે વાતો કરવાથી પોતાનું શુભ ન થાય અને ઉલટી અનેક પ્રકારની પોતાને તથા અન્યને હાનિ પ્રાપ્ત થાય તેને અસત્ કથાઓ (વિકથાઓ) કહે છે; ઘણા લોકો ચૌટામાં કોઈની દુકાને બેસીને નકામા આડાઅવળા તડાકાઓ માર્યા કરે છે અને પોતાના જીવનની નિષ્ફળતા કરે છે અને અન્યને તેઓ ઉપાધિરૂપ થઈ પડે છે. 'નવરા પડ્યો નખોદ વાળે' એ કહેવત અનુસારે નવરા બેસી રહેલા ગમે તે વર્ણુના મનુષ્યો અનેક પ્રકારની નિન્દા—ઠઠ્ઠિયાંગર્ભિત આડીઅવળી વાર્તાઓ ચલાવે છે અને તેથી તેઓ ઘણાઓના શત્રુઓ બને છે. વિના પ્રયોજને કેટલાક અન્ય મનુષ્યોના બોલવાપર તથા વર્તનપર ટીકાઓ કર્યા કરે છે, તેમાં તેઓનું કાંઈ વળતું નથી અને સામાઓને પોતાના પ્રતિપક્ષી બનાવે છે. જે નકામી કુચલી કરે છે તે પોતાનું તથા પરતું કલ્યાણ કરી શકતો નથી. કેટલાક હવામાંથી વાતો ઉપજવી કાઢી એકી વખતે ગમે તે આખતમાં એક મોટી ભયંકરતા ઉપજાવે છે અને તેમાં હજારો જીવોનું કેટલીક વખત અકલ્યાણ થાય છે. કેટલાક રાજ્ય સંબંધી અશુભ વાર્તાઓને કરે છે અને તેથી પોતે અનેક પ્રકારના સંકટમાં સપડાય છે. અસત્ કથા કરનારો પ્રાયઃ ઘણા લોકોમાં અપ્રિય થઈ પડે છે. અસત્ કથા કરનાર કદાપિ સત્કથા કરે છે, તોપણ તેનાપર એકદમ વિશ્વાસ આવતો નથી. પોતાના આત્માને અને પરના આત્માને ન્યાય:પુરસ્કર જે વાતો કરવાથી લાભ થાય છે તેવી કથાઓ કરવાનો અભ્યાસ પાડવો જોઈએ. જે વાતોમાં પોતાનો અધિકાર નથી અને જે વાતો કરવાથી અંશ માત્ર પણ પોતાનું બહુ થવાનું નથી તેવી અસત્ વાતોને વિવેકી પુરૂષ કદાપિ કાળે કરતો નથી. કેટલીક વખત તો કલેશકારક વાતો કરવાથી નાતજાત અને આખી સમાજમાં અશાંતિ ફેલાય છે, માટે ગૃહસ્થ મનુષ્યોનો ધર્મ છે કે નીતિના વ્યાપાર આદિને અનુસરી યોગ્ય વાર્તાલાપ કરવો, તેમજ મોટા મોટા સત્પુરૂષોના ઉચ્ચ ચરિત્રની કથાઓ કરવી, કે જે કથાઓ સાંભળીને અન્ય લોકો પણ પોતાનું જીવન ચરિત્ર સુધારે અને ધર્મના માર્ગમાં દોરાય. અસત્ (ખરાબ) વાર્તાઓ કરનારાઓના મનમાં એવી તો ખરાબ વિચારોની અસર થાય છે કે તેઓ સત્પુરૂષો વા સાધુઓની પાસે જઈને પણ એવીજ વાર્તાઓ બોલીને તેઓને કંટાળો

આપે છે. અને તેઓ સાધુઓની પાસેથી કંઈ પણ ધર્મતત્ત્વ ગ્રહણ કરી આવતા નથી. પુરૂષો અને સ્ત્રીઓમાં નકામી કુચલી કરવાની ટેવો વધી પડવાથી તેઓ જેઓની વાતો કરે છે તેઓને અન્યાય આપે છે અને તેઓનાં દીલ દુઃખવે છે અને પોતાનું હૃદય મલીન બનાવે છે. પ્લેગના દરદી વગેરે પાસે રહેવાથી જેમ કોઈ વખતે ખરાબ હવાનો સ્પર્શ થાય છે, તેમ એવા અસતકથા કરનારાઓની પાસે રહેવાથી કોઈ વખત અસતકથા કરવાનો દોષ લાગે છે. ધર્મની કથાઓનો સત્ કથામાં અન્તર્ભાવ થાય છે. ગુરની નિન્દાની વાત, દેવની નિન્દાની વાત, ધર્મની નિન્દાની વાત, કોઈના ઉપર કલંક ચઢે તેવી વાત, કોઈની પાયમાલી થઈ જાય; તેવી વાત ઇત્યાદિ વાર્તાઓને અસત્ કથાઓ કહેવામાં આવે છે; શાસ્ત્રાધારે કોઈ પણ તત્ત્વના યોગ્ય માટે કથાઓ કરવામાં આવે છે તેને સત્કથા કહે છે. દેવ, ગુર અને ધર્મ સંબંધી જે જે કથાઓ કરવામાં આવે છે તેને સત્કથાઓ કહે છે. માર્ગાનુસારિના ગુણો વગેરેની પ્રાપ્તિ જેનાથી થાય એવી કથાઓને પણ સત્કથાઓ કહેવામાં આવે છે; એવી સત્કથા કહેનારાઓ સર્દર્ભરત પામવા યોગ્ય થાય છે. સત્કથા કરનાર પોતાના ઉચ્ચવર્તનના યોગે સુપક્ષયુક્ત બને છે, માટે હવે સુપક્ષયુક્તને વર્ણવે છે:—

૧૪ ચૌદમો સુપક્ષયુક્તપનારૂપગુણ.

અણુકૂલ ધમ્મસીલો—સુ સમાયારોય પરિયણો જસ્સ ॥

एस सुपखखो धम्मं, निरंतरायं तरइ काऊं ॥ १४ ॥

જેનો પરિવાર અનુકૂળ, ધર્મશીલ અને સદાચારયુક્ત હોય તે સુપક્ષ કહેવાય છે. તેવો પુરૂષ નિર્વિદ્ધપણે ધર્મ સાધી શકે છે.

અનુકૂળ પરિવાર, ધર્મનાં કાર્ય કરતાં ઉત્સાહ ધરાવનાર અને મદદકાર રહે છે. ધર્મ કરતાં છતાં અનુકૂળ પરિવાર, કદી વિદ્ધ નાખતો નથી. જેના પક્ષમાં ઘણા મનુષ્યો હોય છે તેઓ ધર્મનાં અનેક કાર્યો કરી શકે છે અને તેઓને કોઈ વિદ્ધ નાખી શકતું નથી. સુપક્ષવાળો ધર્મનાં મહાન કાર્યો કરી શકે છે. સુપક્ષવાળો અનેક ધર્મની સંસ્થાઓને ઉભી કરી શકે છે અને લાખો મનુષ્યોને ધર્મના માર્ગે ચઢાવી શકે છે. સુપક્ષવાળો જે જે કાર્ય ઉપાડે છે તે પાર પાડી શકે છે. સુપક્ષવાળાની સામે પડતાં દુર્જનો પણ

આવક ધર્મ સ્વરૂપ.

૨૧૭

ખીલે છે અને તેઓ પણ તેના ઉલટા સહયુક્તો ગાવા મંડી જાય છે. અનેક પ્રતિપક્ષીઓ છતાં સુપક્ષવાળો પોતાના ઉન્નતિ માર્ગે સુખે ગમન કરે છે. માટે સુપક્ષયુક્તની પણ આવશ્યકતા છે. સુપક્ષયુક્તવાળો દીર્ઘદર્શિત્વ ગુણને પ્રાપ્ત કરે છે માટે હવે દીર્ઘદર્શિત્વ ગુણને કહે છે.

૧૫ પંદરમો દીર્ઘદર્શિત્વગુણ.

આઠવઙ્ગ દીહદંસી, સયલં પરિણામસુંદરં કર્જ્જં ॥

બહુલાભમપ્પકેસં-સલાહણિજ્જં બહુજણાણં ॥ ૧૫ ॥

દીર્ઘદર્શી મનુષ્ય જે જે કાર્ય, પરિણામે સુંદર હોય, બહુ લાભ અને અદ્ય કલેશવાળું હોય, અને ઘણા મનુષ્યોને પ્રશંસવા યોગ્ય હોય તે કરે છે.

દીર્ઘદર્શી પુરૂષ વિચાર્યા વિના કોઈ કાર્યને એકદમ આરંભતો નથી. તે જે જે કાર્ય કરે છે તેનો ભવિષ્ય સંબંધી બહુ લાભનો વિચાર કરે છે. વિશેષતઃ આગામિકાળે જે જે કાર્યોથી સુખ અને લાભ, મળે તેનોજ આરંભ કરે છે. તે લાંબી દૃષ્ટિ પહોંચાડ્યા વિના કોઈપણ કાર્ય કરતો નથી. દીર્ઘદૃષ્ટિ પુરૂષના કાર્યને સર્વ લોકો વખાણે છે અને તેની દૃષ્ટિના આધારે અન્ય પુરૂષો પણ ચાલે છે. સંસારવ્યવહારનાં દરેક કાર્યોમાં તે લાભાલાભ વિચારીને પગલું ભરે છે. અનેક પ્રકારના સંકટમાં યુગ્મચો હોય છે છતાં તે દીર્ઘદૃષ્ટિથી ભવિષ્યનાં કાર્યનો નિર્ણય કરે છે. તેવો પુરૂષ પારિણામિકી યુદ્ધિવડે સર્વ કાર્ય કરી શકે છે; તેથી લોકોમાં પ્રખ્યાતિપણને મેળવે છે. કેટલીક વખત એવું બને છે કે, કેટલાક લોકો વિચાર્યા વિના એકદમ કોઈ કાર્યને કોષ, અને ઈર્ષ્યા આદિના વેગથી આરંભે છે અને તેમાં અલાભ થાય છે ત્યારે પશ્ચાત્તાપ પામે છે. પોતાનો આધકાર, બળ, સહાય, ભવિષ્યમાં લાભ, કાર્યની પૂર્ણતાનાં સાધનો, આજીવ્યાજીવના સંયોગો, અને વિદ્વનો નાશ કરવાના ઉપાયો, વગેરે બાબતોનો વિચાર કરી કાર્ય કરવું નોંધ્યે; દરેક કાર્યમાં મનુષ્યો કેટલા હેતુઓથી ઢાલે છે તેનો વિચાર કરવાની ટેવ પાડવી કે જેથી દીર્ઘદૃષ્ટિપણનો ગુણ ખીલી શકે. કોઈપણ વસ્તુ સંબંધી તેના પરિણામનો પ્રથમથીજ વિચાર કરવો નોંધ્યે અને પશ્ચાત્ તેનો નિર્ધાર કરવો નોંધ્યે. સહસાત્કારે કોઈ કાર્ય કરવામાં આવે છે તો પશ્ચાત્ અનેક આપદાઓનું સ્થાનશૂત પોતે બને છે. દરેક બાબતનો ભવિષ્યના પરિણામ સંબંધી ખૂબ વિચાર કરવો અને તેમાં દીર્ઘદૃષ્ટિ પુરૂષોની સલાહ લેવી. દીર્ઘદૃષ્ટિવાળો પુરૂષ, જે જે કાર્ય કરે છે

તે તે કાર્યો અન્ય લોકો પ્રશંસે છે અને તેને સામાશી આપે છે. દીર્ઘદષ્ટિ પુરૂષ ભવિષ્યકાલ સંબંધી અનેક લાભોને પ્રાપ્ત કરે છે અને ભાવિ અનેક દુઃખોની પેલી પાર ઉતરી જાય છે; તેવા ગૃહસ્થો, વ્યાપાર, ગમનાગમન અને વિદ્યા વગેરેમાં ભવિષ્યકાળ સંબંધી પૂર્ણ વિચાર કરી વર્તે છે; કોઈના કહેવાથી એકદમ ભવિષ્યનો વિચાર કર્યા વિના કોઈ પણ કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરતા નથી. રાજ્યવ્યવહાર, વ્યાપાર અને હુન્નર, આદિ અનેક કાર્યોમાં મોટા મોટા પુરૂષો પણ તેની સલાહ લે છે, તેથી દીર્ઘદર્શી પુરૂષ, જગત્વ્યવહારમાં પણ ઉચ્ચ પદનીનો ભોક્તા બને છે. તે અનેક પુરૂષોને પોતાના વિચાર પ્રમાણે ચલાવી શકે છે. દીર્ઘદષ્ટિવાળો પુરૂષ ધર્મનાં કાર્યો પણ દીર્ઘદષ્ટિથી વિચાર કરીને કરે છે, તેથી તે ધર્મરત્ન યોગ્ય ગણાય છે. દીર્ઘદર્શી પુરૂષ વિશેષજ્ઞ ગુણ પ્રાપ્ત કરવાને માટે અધિકારી બની શકે છે, માટે દીર્ઘદર્શિત્વ ગુણ કહ્યા બાદ વિશેષજ્ઞ ગુણ કહે છે.

૧૬ સોલમો વિશેષજ્ઞ ગુણ.

વત્સૂળં ગુણદોસે લસ્સ્વેદ્ અપસ્સ્વવાયમાવેળં ॥

પાયેણ વિસેસન્નુ, ઉત્તમધમ્મારિહો તેણ ॥ ૧૬ ॥

વિશેષજ્ઞ પુરૂષ અપક્ષપાત ભાવથી વસ્તુઓના ગુણ દોષોને જાણી શકે છે, માટે ઘણું કરીને તેવો પુરૂષજ્ઞ ઉત્તમ ધર્મયોગ્ય ગણાય છે. મધ્યસ્થ ભાવથી દરેક દ્રવ્યોને વિશેષપણે જાણે છે અને તેની શ્રદ્ધા કરે છે.

કોઈપણ આખતમાં વિશેષજ્ઞ મનુષ્ય પડે છે તો તેનો તે પૂર્ણ નિર્ણય કરે છે. સિદ્ધાન્તોમાં કહેલાં તત્ત્વોને તે સારી રીતે જાણે છે અને તેથી પક્ષપાત વિના સલ વાતનો નિર્ણય કરીને અન્ય મનુષ્યોને પણ તે માર્ગે દોરે છે. પક્ષપાત વિનાનો જે વિશેષજ્ઞ હોય તેજ વિશેષજ્ઞ જાણવો. પક્ષપાતી, વસ્તુની બરાબર પરીક્ષા કરી શકતો નથી અને તે પોતે જે વાત માની લીધી હોય છે તેનું સમર્થન કરે છે. તે પક્ષપાતથી ગમે તેવો પક્ષ લે છે તેનેજ સિદ્ધ કરી બતાવે છે, માટે પક્ષપાતરહિત વિશેષજ્ઞ ગુણ પ્રાપ્ત કરવાની આવશ્યકતા છે એમ અત્ર સમજવું. પક્ષપાતી પોતે સત્યથી દૂર રહે છે અને અન્યોના હાથમાં પણ સત્ય આવવા દેતો નથી. કહ્યું છે કે:-

॥ શ્લોક ॥

આગ્રહી વત નિનીષાતિ યુક્તિં, તત્ર યત્ર મતિરસ્ય નિવિષ્ટા ॥

પક્ષપાતરહિતસ્ય તુ યુક્તિં, યત્ર તત્ર મતિરેતિ નિવેશં ॥ ૧ ॥

આવક ધર્મ સ્વરૂપ.

૨૯

ખેદની વાત છે કે આગ્રહી મનુષ્ય જ્યાં તેની મતિ ખેડી હોય છે ત્યાં યુક્તિને ખેંચી લેઈ જાય છે, પણ નિષ્પક્ષપાત મનુષ્યની મતિ તો જ્યાં યુક્તિ હોય ત્યાં તણાય છે, માટે પક્ષપાતરહિત વિશેષજ્ઞ ગુણુવંત પુરૂષ જગતમાં ધર્મતત્ત્વનો પરીક્ષક અને છે. શ્રીવીરપ્રભુએ પણ જણાવ્યું છે કે- પક્ષપાત ત્યાગીને સત્ય તત્ત્વને ગ્રહણ કરો, શ્રીહરિભદ્રસુરિ કે જેમણે ચૌદશી ચૌમાલીશ ગ્રન્થો બનાવ્યા છે તે કહે છે કે:—

॥ શ્લોક ॥

પક્ષપાતો નમે વીરે, ન દ્વેષઃ કપિલાદિષુ ॥

યુક્તિમદ્ વચનં યસ્ય, તસ્ય કાર્યઃ પરિગ્રહઃ ॥ ૧ ॥

મને શ્રીવીરપ્રભુપર પક્ષપાત નથી. તેમ સાંખ્યતત્ત્વપ્રણેતા કપિલ વગેરે પર દ્વેષ નથી; જેનું વચન યુક્તિવાળું છે, તેનું વચન ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે. શ્રીહરિભદ્રસુરિ પૂર્વે વેદધર્મા હતા પશ્ચાત્ અપક્ષપાત ભાવથી જૈનધર્મનાં તત્ત્વો, યુક્તિથી વિચારતાં તેમના હૃદયમાં ઉતર્યાં, તેથી તેમણે જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો. રાગદ્વેષને દૂર કરી નિષ્પક્ષપાત ભાવથી જેઓ શાન્ત-પણે અધિકાર પ્રમાણે તત્ત્વોના વિચાર કરે છે તેઓ વિશેષજ્ઞ અને છે. વિશેષજ્ઞ બનવું એ કંઈ સામાન્ય વાત નથી, તેમાં દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવથી જરૂર છે, સદ્ગુણની ઉપાસનાની જરૂર છે, તેમજ તીક્ષ્ણ યુદ્ધિની પણ જરૂર છે, તેમજ ઉત્સાહથી તર્કશક્તિ ખીલવવાની પણ જરૂર છે. અને જેમ જેમ સલ સમજાય તેમ તેમ અસત્ કદાગ્રહ, ત્યાગવાની પણ જરૂર છે.

વિશેષજ્ઞ ગુણુ પ્રાપ્ત કરવાની આવશ્યકતા છે.

પોતાની મેળે સત્ય તત્ત્વનો નિશ્ચય કરતાં પોતાના હૃદયની તે વસ્તુ-ઓના નિશ્ચયમાં સાક્ષી થાય છે. અન્ય મનુષ્યો તેને ભરમાવે છે તો પણ પોતે વિશેષજ્ઞ બનવાથી ભમતો નથી અને અન્યોને પોતે સત્ય તત્ત્વના માર્ગપર ખેંચી લાવે છે અનેક અજ્ઞાનિયોને યોગ્ય આપી સલ માર્ગમાં લાવે છે, તત્ત્વોને સારી રીતે તે જાણતો હોવાથી અન્ય મનુષ્યોને સારી રીતે સમજાવે છે. પોતાના કુટુંબને પણ તે સારી રીતે સમજાવી શકે છે તેથી તેઓનો પ્રેમ, વિશેષજ્ઞપર સારી રીતે બંધાય છે. વિશેષજ્ઞ સત્ય અને અસત્યનો સારી રીતે નિર્ણય કરે છે અને સત્ય તત્ત્વને ગ્રહણ કરે છે. વિશેષજ્ઞ જે નિશ્ચય કરે છે, તેજ નિશ્ચયને અન્ય પુરૂષો અવલંબે છે. દરેક વસ્તુમાં રહેલ નિત્યત્વ અને અનિત્યત્વ ધર્મ સમજવાને માટે વિશેષજ્ઞ યોગ્ય

૩૦

આવક ધર્મ સ્વરૂપ.

છે. અનેકાન્તનયથી સર્વ પદાર્થોનું સ્વરૂપ સમજવાને માટે વિશેષજ્ઞ ગુણુની આવશ્યકતા છે અને તેથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે. જે ગુરૂપાસે તત્ત્વનો અભ્યાસ કરતો નથી, અનેક અપૂર્વ શાસ્ત્રોને સાંભળતો નથી, તે વિશેષજ્ઞ બની શકતો નથી માટે ગુરૂપાસે અનેક શાસ્ત્રોનું શ્રવણ કરવું, તેમજ અનેક પુસ્તકોને અધિકાર પ્રમાણે વાંચવાં અને તે ઉપર પૂર્ણ મનન કરવું કે જેથી વિશેષજ્ઞ ગુણુ પ્રાપ્ત થાય.

વિશેષજ્ઞગુણુની પ્રાપ્તિ માટે વૃદ્ધાનુગ થવાની જરૂર છે. વૃદ્ધ પુરૂષોને અનુસરવાથી ધણું જાણી શકાય છે, માટે હવે વૃદ્ધાનુગ ગુણુનું વિવેચન કરે છે.

૧૭ સતરમો વૃદ્ધાનુગ ગુણ.

વૃદ્ધો પરિયણબુદ્ધી, પાપાયારે પવત્તઃ નેવ ॥

વૃદ્ધગુણોવિ એવં, સંસર્ગક્રિયા ગુણા જેન ॥ ૧૭ ॥

વૃદ્ધ મનુષ્ય પાકી યુદ્ધિવાળો હોવાથી પાપાચારમાં પ્રવર્તતો નથી, તેથી વૃદ્ધને અનુસરીને ચાલનાર પણ પાપાચારમાં પ્રવર્તતો નથી, કારણ કે સોખત પ્રમાણે ગુણો આવે છે.

પરિપક્વ યુદ્ધિવાળાને વૃદ્ધ પુરૂષ કહે છે, કારણ કે તેવો પુરૂષ અનેક અનુભવોવડે ધડાયલો હોય છે. વૃદ્ધ પુરૂષોનું લક્ષણ નીચે પ્રમાણે જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

તપઃશ્રુતઘૃતિધ્યાન વિવેકયમસંયમૈઃ ॥

યે વૃદ્ધાસ્તેઽત્ર શસ્યન્તે, ન પુનઃ પલિતાઙ્કુરૈઃ ॥ ૧ ॥

જેઓ તપ, શ્રુત, ઘૈર્ય, ધ્યાન, વિવેક, યમ અને સંયમવડે વધેલા હોય તેજ અત્ર વૃદ્ધ જાણવા અને તેજ વખણાય છે, પણ ધોળા વાળવડે વૃદ્ધપણું કંઈ ગુણો વિના આવી જતું નથી. વળી કહ્યું છે કે:—

॥ શ્લોક ॥

સત્તત્ત્વનિકષોદ્ભૂતં વિવેકાલોકવાર્ધિતમ્ ॥

યેષાં બોધમયં તત્ત્વં, વૃદ્ધા વિદુષાં મતાઃ ॥ ૧ ॥

અરા તત્ત્વરૂપ કસોટીથી પ્રગટેલું અને વિવેકરૂપ પ્રકાશથી વૃદ્ધિ પામેલું જ્ઞાનમય તત્ત્વ જેઓએ પ્રાપ્ત કર્યું હોય, તેજ વૃદ્ધો પંડિતોને માનવા યોગ્ય છે. વળી કહ્યું છે કે—

શ્રાવક ધર્મ સ્વરૂપ.

૩૧

॥ શ્લોક ॥

પ્રત્યાસાત્તિં સમાયાતૈ વિષયૈઃ સ્વાંતરંજકૈઃ ॥

ન ધૈર્યં સ્વલિતં યેષાં તે વૃદ્ધાઃ પરિકીર્તિતાઃ ॥ ૧ ॥

પ્રાપ્ત થએલા મન હરનાર વિષયોવડે જેવું હૃદય સ્ખલાયમાન થાય નહીં તે વૃદ્ધો જાણવા. વળી કહ્યું છે કે—

॥ શ્લોક ॥

હેયોપાદેયવિકલો વૃદ્ધોઽપિ તરુણાગ્રણીઃ ॥

તરુણોઽપિ યુતસ્તેન વૃદ્ધૈર્વૃદ્ધ ઈતીરિતઃ ॥ ૧ ॥

જે વૃદ્ધ છતાં પણ હેય, જેય અને ઉપાદેયના જ્ઞાનથી હીન હોય તે તરુણોનો સરદાર જાણવો. કારણ કે તે અવિવેકી અગ્ર તરુણના જેવું આચરણ કરે છે તેમજ તરુણ છતાં પણ જેય, હેય અને ઉપાદેયના જ્ઞાન સહિત હોય તેને વૃદ્ધોવડે વૃદ્ધ કહેવાય છે.

એવા પ્રકારનો વૃદ્ધ પુરૂષ પાપાચારમાં પ્રવર્તતો નથી, કારણ કે તે યથાવસ્થિત તત્ત્વનો જાણકાર હોય છે, ઉત્તમ ગુણવંત પુરૂષોને અનુસરી ચાલનાર ખરેખર ગુણવંત બને છે, તેવો મનુષ્ય વિશેષજ્ઞ બને છે અને તે દરેક કાર્યના અનુભવોને સારી રીતે જાણી શકે છે. વૃદ્ધ પુરૂષોની સોજતથી સારી અસર થયા વિના રહેતી નથી. કહ્યું છે કે—

॥ ગાથા ॥

ઉત્તમગુણસંસંગી, સીલદરિદંપિ કુળઈ સીલદ્ધં, ॥

જહમેરુ ગિરિ વિલગ્નં, તળંપિ કળગત્તળમુવેઈ ॥ ૧ ॥

ઉત્તમ ગુણવંત પુરૂષની સોજત, ઉત્તમ સ્વભાવહીનને પણ સારા સ્વભાવવાળો બનાવી દે છે. મેરૂપર્વતને વળગેલું તણખલું પણ જેમ સુવર્ણપણાની શોભાને ધારણ કરે છે તેમ અત્ર સમજી લેવું.

સંકટ પડતાં પણ ધૈર્યતા રાખીને વૃદ્ધ પુરૂષોને અનુસરવું કે જેથી વિપત્તિઓનો પણ નાશ થઈ જાય. વિદ્વાન્ અનુભવી ગીતાર્થ સાધુઓ વગેરેનો વૃદ્ધમાં સમાવેશ થાય છે. જેણે પોતાના આત્માને વૃદ્ધવાણીરૂપ પાણીથી પખાલ્યો નથી તે રંક જનનો પાપમેલ શી રીતે દૂર થઈ શકે ? અર્થાત્ દૂર ન થઈ શકે.

વૃદ્ધને અનુસરનારા મનુષ્યોની હથેલીમાં સંપદા આવે છે. વૃદ્ધોપદેશ આગળોટ સમાન છે. વૃદ્ધપણાથી પ્રાપ્ત થએલ વિવેકરૂપ વજ્ર મનુષ્યોમાં રહેલ મિથ્યાત્વાદિક પર્વતોને તોડવા સમર્થ થાય છે. સૂર્યનાં કિરણોની માફક વૃદ્ધ સેવાથી મનુષ્યોનું અજ્ઞાનરૂપ અધકાર ક્ષણવારમાં વલય પામે છે. વૃદ્ધસેવામાં તત્પર રહેનારા મનુષ્યો સઘળા વિદ્યાઓમાં કુશળતા મેળવે છે અને વિનય ગુણમાં તે અનાયાસે કુશળતા પ્રાપ્ત કરે છે. જ્ઞાન ધ્યાનાદિકથી રહિત છતાં પણ જે પુરૂષ વૃદ્ધને પૂજે છે તે સંસારરૂપ અટવીને ઉલ્લંઘી જાય છે. તીવ્ર તપ કરતો થકો અને સકળ શાસ્ત્ર ભણતો થકો પણ જે વૃદ્ધોની અવજા કરે છે તે કશું કલ્યાણ મેળવી શકતો નથી. લોકમાં એવું કોઈ ઉત્તમ ધામ નથી, તથા જગતમાં અખંડ એવું કોઈ સુખ નથી, કે જે વૃદ્ધસેવા કરનાર મેળવી શકે નહીં. જેને પામીને મનુષ્યોની સ્વપ્નમાં પણ દુર્ગતિ થતી નથી તે વૃદ્ધસેવા સદાકાલ વિજયવન્તી રહે.

વૃદ્ધ પોપટના ઉપદેશને જેમ જીવાન પોપટોએ નહોતો માન્યો તો તેથી તેઓ જાળમાં ફસાયા અને અન્તે વૃદ્ધ પોપટના ઉપદેશથી છૂટ્યા. તેમ ભવ્ય મનુષ્યોએ જ્ઞાનાદિકમાં વૃદ્ધ એવા પુરૂષોની સલાહ તેમજ ઉપદેશને અનુસરી ચાલવું. તેવા વૃદ્ધોની પાસે બેસી અનેક અનુભવોની વાતો સાંભળવી, કેમકે તેવા વૃદ્ધ પુરૂષોની વાતોમાં અમૂલ્ય ઉપદેશ રહસ્ય રહ્યું છે. તેઓએ પોતાની જીંદગીમાં જે જે અનુભવો મેળવ્યા હોય છે તે સર્વે પ્રસંગોપાત્ત જણાવે છે અને તેથી કોઈ વખત વિદ્યુતની પેઠે સેવા કરનારાઓના મનમાં અસર થાય છે. દરેક બાબતમાં જ્ઞાનદારા અનુભવ પામેલા વૃદ્ધો જીવતા શાસ્ત્રોની પેઠે મનુષ્યોને ઉપકાર કરે છે. દરેક કાર્ય કરવામાં લાભ અને અલાભ શો સમાયો છે તે વૃદ્ધ પુરૂષોની સેવાથી જાણવા મળે છે. વકીલની પરીક્ષામાં પાસ થતાં પણ જેમ અન્ય વકીલ પાસે રહી ધંધાનો અનુભવ મેળવવો પડે છે તેમ દરેક વિદ્યામાં હુશિયાર થએલાને પણ તે તે કાર્યોમાં પરિપક્વ યુદ્ધિવાળા વૃદ્ધ પુરૂષોની સેવા કરતી પડે છે. જે કાર્યને જે પુરૂષો કરે છે તેઓ તે કાર્યના અનુભવી ગણાય છે, તેથી તે તે કાર્યના તેઓ વૃદ્ધ ગણાય છે. ચારિત્રની બાબતમાં પણ જેણે જ્ઞાનપૂર્વક ચારિત્ર લેઈ પાળ્યું હોય છે, તેને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવ પ્રમાણે ચારિત્ર સંબંધી પરિપક્વ યુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે, તેથી તે ચારિત્રમાં વૃદ્ધ પુરૂષ ગણાય છે. ચારિત્ર સંબંધી અનેક પુસ્તકો વાંચીને પણ તેવા પુરૂષોની સેવા કરવાથીજ, પૂર્ણ અનુભવ મળે છે. દરેક બાબતોમાં વૃદ્ધની સેવા કરનાર વિજયવંત નીવડે છે, તેથી વૃદ્ધાનુગ પુરૂષ અનેક ગુણોને ધારણ કરવા સમર્થ થાય છે અને તેથી તે ધર્મરતને યોગ્ય બને છે.

આવક ધર્મ સ્વરૂપ.

વૃદ્ધ પુરૂષોને અનુસરનાર સહેજે વિનયગુણ મેળવી શકે છે. વિનય વિના વૃદ્ધ પુરૂષોની સેવા થઈ શકતી નથી, તેથી વિનયગુણની આવશ્યકતા સિદ્ધ ઠરે છે, માટે હવે અઠારમા વિનયગુણને કહે છે.

૧૮ અઠારમો વિનયગુણ.

વિણઓ સવ્વગુણાણં, મૂલં સન્નાણ દંસણાઈણં ॥

સુત્તરહસ્સય તે મૂલં, તેણ વિણઓ ઇહ પસત્થો ॥ ૧૮ ॥

જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર વગેરે સર્વ ગુણોનું મૂળ વિનય છે અને વિનય તે સુખનું મૂળ છે, માટેજ અત્ર વિનય પ્રશંસવા યોગ્ય છે. આઠ પ્રકારના કર્મોના નાશ કરીને મુક્તિમાં લેઈ જાય છે માટે તેને વિનય કહે છે. જ્ઞેન-શાસ્ત્રો વિનયનું તેવું ઉત્તમ સ્વરૂપ જણાવે છે.

વિનયના ભેદ.

દર્શનવિનય, જ્ઞાનવિનય, ચારિત્રવિનય, તપવિનય અને ઔપચારિક વિનય એ વિનયના પાંચ ભેદ જણાવ્યા.

દ્રવ્યાદિક પદાર્થોની શ્રદ્ધા કરતાં દર્શનવિનય ગણાય છે. તેઓનું જ્ઞાન મેળવ્યાથી જ્ઞાનવિનય ગણાય છે. ચારિત્રમાં પ્રવૃત્તિ કરતાં ચારિત્રવિનય ગણાય છે. ધર્મિણા નિરોધરૂપ તપમાં પ્રવૃત્તિ કરતાં તપવિનય ગણાય છે. મુજ્જોએ સમકિતીનો વિનય કરવો. જ્ઞાનીનો વિનય કરવો. ચારિત્રીનો વિનય કરવો. તપસ્વીનો વિનય કરવો.

ઔપચારિક વિનયના એ ભેદ છે (૧) પ્રતિરૂપ યોગયુંજનરૂપ વિનય, (૨) દ્વિતીય અનાશાતના વિનય.

પ્રતિવિનય ત્રણ પ્રકારનો છે. કાયિક, વાયિક અને માનસિક; તેમાં કાયિક વિનય આઠ પ્રકારનો છે. વાયિક વિનય ચાર પ્રકારનો છે અને માનસિક વિનય એ પ્રકારનો છે.

કાયિક વિનયના આઠ પ્રકાર નીચે મુજબ છે. ગુણવાન પુરૂષ આવે ત્યારે ઉડીને સામા જવું તે અભ્યુત્થાનવિનય, તેના સામું હસ્ત જોડી ઉભા રહેવું તે અંજલિબદ્ધ વિનય, તેમને આસન આપવું તે આસનપ્રદાન વિનય, તેમની ચીજ વસ્તુ લેઈ કેકાણે રાખવી તે અભિગ્રહ વિનય, તેમને વંદન કરવું તે કૃતિકર્મ વિનય, તેમની આજ્ઞા સાંભળવા તૈયાર રહેવું તે

૩૪

શ્રાવક ધર્મ સ્વરૂપ.

શુશ્રૂષા વિનય, તેમની પાછળ જવું તે અનુગમન વિનય અને પગથાંપી વગેરે તેમનાં જે જે કાર્ય કાયાવકે સાધવા યોગ્ય હોય તે સાધવાં તે સંસાધન વિનય જાણવો.

વાચિક વિનયના ચાર પ્રકાર નીચે મુજબ છે. હિતકારી બોલવું, ખપ જેટલું બોલવું, મધુર બોલવું, અનુસરતું બોલવું.

માનસિક વિનયના બે બેદ નીચે મુજબ છે. ખરાબ વિચારનો વિરોધ કરવો, અને શુભ ચિંતવના કરવી.

પરાનુવૃત્તિમય પ્રતિરૂપ વિનય છે. અપ્રતિરૂપ વિનય કેવળજ્ઞાતીને હોય છે. અનાજ્ઞાતના વિનયના આવન બેદ છે.

તીર્થંકર, સિદ્ધ, કૂળ, ગણ, સંધ, ક્રિયા, ધર્મ, જ્ઞાન, જ્ઞાની, આચાર્ય, સ્થવિર, ઉપાધ્યાય અને ગણી એ તેર પદની આજ્ઞાતનાથી દૂર રહેવું. તેમની ભક્તિ કરવી, બહુ માન કરવું, તેમજ પ્રશંસા કરવી એમ ચારને તેરે ગુણતાં આવન બેદ થાય છે.

આવા પ્રકારનો વિનય કરવાથી આત્મા ઉચ્ચ કોટીના પગથીયા પર ચઢતો જાય છે અને હૃદયની શુદ્ધિ વધારે છે, આવા ઉત્તમ વિનય ખરેખર ધર્મનું મૂળ છે. કહ્યું છે કે:—

॥ શ્લોક ॥

વિળઓ સાસળે મૂલં, વિળીઓ સંજઓમવે ॥

વિળઆઓ વિળ્પમુકસસ, કઓ ધમ્મો કઓ તવો ॥ ૧ ॥

વિનય, સાસનમાં મૂળ જેવો છે. વિનેય, સંયત થાય છે, વિનય રહી તને ધર્મ ક્યાંથી હોય ? તેમજ તપ ક્યાંથી હોય ? અલખત ન હોય. વળી કહ્યું છે કે.

॥ ગાથા ॥

વિળયાનાળં, નાળાઓ દંસળં દંસળાઓ ચરળં તુ ॥

ચરળાહિંતોમુરલ્લવો મુરલ્લવે સુરલ્લં અળાબાહં ॥ ૧ ॥

વિનયથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. જ્ઞાનથી દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે, દર્શનથી ચારિત્ર પ્રાપ્ત થાય છે, ચારિત્રથી મોક્ષ પ્રાપ્ત છે અને મોક્ષ થતાં અનન્ત અઆબાધ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે.

જગતમાં જે વસ્તુઓ ધન સત્તાથી મળતી નથી તે વસ્તુઓ વિનયથી મળે છે. સામાન્ય કહેવત છે કે વિનય વૈરીને વશ કરે છે. વિનયથી અનેક કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે. ગમે તેવાં કાર્ય કરવાં હોય તો તે વિનયથી

આવક ધર્મ સ્વરૂપ.

૩૫

કરી શકાય છે. સંસારવ્યવહારમાં પણ જે માતા, પિતા, વડીલો અને શિક્ષકો વગેરેનો ઉપકાર સમજી તેમનો વિનય સાચવી શકતો નથી તે લોકોત્તર ધર્મ ગુરુનો ઉપકાર જાણીને તેનો અરાબર વિનય કરવાને શક્તિમાન થતો નથી. સંતપુરુષોનો વિનય કરવો જોઈએ કારણકે તેઓ જગતને ઉપકાર કરનારા હોય છે. સાધુઓનાં દર્શન થતાં એ હાથ જોડી તેમને ઉભા થઈ વંદન કરવું. તેઓનો વિનય કરનારની ઉત્તમગતિ થયા વિના રહેતી નથી. વિનય વિના ધર્મનો ઘોષ મળી શકતો નથી. વિનય વિના જ્ઞાન મળતું નથી. માટે વિનયની આવશ્યકતા છે. વિનયવંત પુરુષ, આવક ધર્મને પામવા યોગ્ય અને છે માટે અંધુઓ અને બહેનોએ વિનયગુણને યહણુ કરવો. કૃત્ત ગુણવાળો, વિનય કરી શકે છે. જે કરેલા ગુણને જાણતો નથી તે વિનય કરવા તત્પર થતો નથી, તેથી વિનયગુણની પ્રાપ્તિ માટે કૃતજ્ઞ ગુણની આવશ્યકતા છે. ઇત્યાદિ હેતુથી આગણીશ્રમે કૃત્તગુણ જાણાવે છે.

૧૯ ઓગણીસમો કૃતજ્ઞગુણ.

बहु मन्त्रं धम्मगुरुं, परमुवयारित्तित्त बुद्धीए ॥

तत्तो गुणाण बुद्धी, गुणारिहो तेणिह कयन्नु ॥ २६ ॥

કૃત્ત મનુષ્ય, તત્ત્વગુણક્રયા પરમ ઉપકારી શ્રી ધર્મગુરુને ગણી તેમનું બહુ માન કરે છે, તેથી ગુણોની વૃદ્ધિ થાય છે માટે કૃત્ત મનુષ્ય ગુણ યોગ્ય છે.

કૃત્ત પુરુષ, ધર્મદાતાર આચાર્યાદિકને પરમ ઉપકારી જાણી બહુ માન આપે છે. જગતમાં સર્વથી મોટો ઉપકાર, સમ્યક્ત્વ સદ્ગુરુનો છે.

તે આ આગમના પરમ વાક્યને વિચારે છે કે:-હે આયુષ્માન શ્રમણો ! જગતમાં ત્રણ જાણતો બદલો વાળવો મુશ્કેલ છે. માઆપનો, સ્વામીનો અને સમકિતદાતાર ધર્મચાર્યનો.

કોઈ પુરુષ, પોતાના માઆપને સાંજ સવાર શતપાક અને સહસ્રપાક તેલથી મદન કરી સુગંધી ગંધોદકથી નવરાવી, સર્વાલંકારથી શણગાર કરાવી, પવિત્ર વાસણમાં પિરસેલું અદાર શાક સહિત મનોર ભોજન જમાડી, જીવતાં સુધી પોતાની પીઠ ઉપર ઉપાડતો રહે, તેટલાથી પણ તે માઆપનો બદલો વાળી શકતો નથી, પણ જે માઆપને શ્રી કેવલજ્ઞાનિકથિત વીતરાગ ધર્મને સમજાવી તેમાં સ્થાપન કરે તેજ માઆપનો બદલો વાળ્યો કહી શકાય.

કોઈ ધનાઢય પુરૂષ, કોઈ દરિદ્રી (ગરીબ) ને ટેકો આપી ઉઘો ચઢાવે, ધનવાન કે બુદ્ધિવાન કરે, એવામાં તે ધનવાન કોઈ કર્મના ઉદયથી નિર્ધન થઈ બન્ય અને તે પેલો દરિદ્ર કે જે તેના આશરાથી ધનપતિ થયો છે, તેની પાસે આવે ત્યારે તે પૂર્વેનો દરિદ્ર પણ પશ્ચાત્ ધનાઢય અનેલો પોતાના ઉપકારી શેઠને પોતાનું સર્વસ્વ આપી દે, તોપણ તેનો અઢલો વાળી શકતો નથી; પણ જે તે દરિદ્રી, તે સ્વામીને કેવલિભાષિત ધર્મનો ઉપદેશ આપી વીતરાગ ધર્મમાં સ્થાપન કરે તોજ તેનો અઢલો વાળી શકે.

કોઈ પુરૂષ, શ્રમણ (સાધુ) પાસેથી એકપણ આર્યધાર્મિક સુવચન સાંભળી કાલ યોગે મરણ પામી કોઈપણ દેવલોકમાં દેવતાપણે ઉપજે ત્યારે તે દેવ, તે ધર્માચાર્યને દુકાળવાળા દેશથી સુકાલવાળા દેશમાં મૂકે અગર અટવીમાંથી ખેંચીને વસ્તીવાળા પ્રદેશમાં આણે અગર લાંબા વખતના રોગથી મુક્ત કરે તોપણ તે ધર્માચાર્યનો અઢલો વાળી શકતો નથી. પણ જે તે, તે ધર્માચાર્યને કેવલજ્ઞાની કથિત ધર્મ કહીને તથા સમગ્રવીને તેને વીતરાગ ધર્મમાં સ્થાપન કરે તોજ તેનો અઢલો વાળી શકે છે. વાચક મુખ્ય ઉમાસ્વાતિજી પણ તેજ પ્રમાણે કહે છે.

॥ શ્લોક ॥

દુઃપ્રતિકારૌ માતાપિતરૌ, સ્વામી ગુરુશ્ચ લોકેઽસ્મિન્ ॥

તત્ર ગુરુરિહામુત્ર ચ, સુદુષ્કરતરપ્રતીકારઃ ॥ ૧ ॥

આ લોકમાં માતા, પિતા, સ્વામી અને ગુરુ એ દુષ્પ્રતિકાર છે તેમાં પણ ગુરુ તો અહીં અને પરભવમાં અતિશય દુષ્પ્રતીકારજ છે.

સમ્યક્વદાતા સદ્ગુરુનો તો કરોડો ભવમાં પણ, કરોડો ઉપાય કરતાં પણ પ્રત્યુપકાર થઈ શકતો નથી.

કૃત્ત્વ પુરૂષોત્ત્વ એજ લક્ષણ છે કે તેઓ નિત્ય ગુરુના પૂજનાર હોય છે. કારણકે તેજ મહાત્મા છે, તેજ ધન્ય છે, તેજ કૃત્ત્વ છે, તેજ કુલીન અને ધીર છે, તેજ જગત્માં વંદનીય છે, તેજ તપસ્વી છે અને તેજ પંડિત છે, કે જે સુગુરુ મહારાજનું નિરંતર દાસપણું, શ્રેયપણું, સેવકપણું તથા કિંકરપણું કરતો થકો પણ શરમાય નહીં. કૃત્ત્વ પુરૂષ પોતાના પરાપકારી-ઓની સદાકાળ સ્તુતિ કરે છે. કૃત્ત્વ પુરૂષ, પોતાના ઉપકારીઓને નમે છે અને તેથી તે પરાપકાર કરનારાઓને કદી ભૂલી જતો નથી, કૃત્ત્વ પુરૂષ, પોતાના આત્માને ઉચ્ચ કરવા સમર્થ થાય છે માટે અંધુઓ અને ખહેનોએ કૃત્ત્વ ગુણ પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, કૃત્ત્વ મનુષ્ય પરાપકાર કરવા સમર્થ થાય છે માટે કૃત્ત્વ ગુણ કલ્યા આદ પરહિતાર્થકરવગુણ ને કહે છે.

૨૦ વીસમો પરોપકાર ગુણ.

પરહિય નિરઑ ધન્નો, સમ્મં વિન્નાય ધમ્મ સમ્ભાવો ।

અન્નેવિં ઠવઙ્ મમ્મે, નિરીહચિત્તો મહાસત્તો ॥ ૨૦ ॥

પરહિતમાં આસક્ત રહેનાર મનુષ્યને ધન્ય છે. સમ્યક્ પ્રકારે જાણ્યાં છે ધર્મતત્ત્વના સહભાવને તે જોણે એવો વિદ્વાન પુરૂષ અન્યોને પણ ધર્મ માર્ગમાં સ્થાપન કરે છે. તે નિરપેક્ષ મહા સત્ત્વવાન રહી અન્યોને સારી રીતે ઉપકાર કરી શકે છે.

ગીતાર્થ થએલ પુરૂષ અન્ય અભણુ જનોને સહયુરૂ પાસે સાંભળેલ આગમના વચનોના ઉપદેશથી શુદ્ધ ધર્મમાં સ્થાપે છે, અર્થાત્ પ્રવર્તાવે છે અને ધર્મ જાણકારોમાં જે સીદ્ધતા હોય તેમને સ્થિર કરે છે. આ સાધુ અને શ્રાવકને સરખી રીતે લાગુ પડતા પરહિત ગુણના વ્યાખ્યાન પદ્ધતી સાધુની પેઠે શ્રાવકને પણ પોતાની ભૂમિકાના અનુસારે અન્યોને ધૌડિક-રીત્યા ભાષણુ વગેરેથી બોધ દેવાની સંમતિ આપી છે. શ્રાવક જેવું યુરૂ પાસે સાંભળે તેવું કુટુંબ વગેરેની આગળ સમજાવે. પોતે કહે કે મને યુરૂએ આમ બોધ આપ્યો છે. તેમના ઉપદેશાનુસાર હું તમને કહું છું એમ ઉપદેશ દેતાં બોલે. પાટ વગેરે પર બેસીને સાધુની પેઠે શ્રાવકોની આગળ ઉપદેશ આપે નહીં, પણ પાટપર બેઠા વિના પોતે જે યુરૂ પાસે સાંભળેલું હોય તે અન્યને સમજાવે, આમ મારા સમજવામાં છે. વિશેષ ખુલાસા માટે ગીતાર્થોને પુષ્ટી રૂપે નિર્ણય કરવો.

પારકાના હિતમાં આસક્ત મનુષ્ય, પરોપકારની અને પરોપકારીઓની કિંમત સમજી શકે છે અને પરોપકારવડે અનેક જીવોનું ભલું કરી શકે છે. પરોપકાર વિના સન્ત, પૂજ્ય અગર તીર્થંકરત્વ મળી શકતું નથી. પરોપકારી મનુષ્ય દાતાર હોઈ શકે છે, તેમજ દયાવાન તે પ્રથમથી હોય છે, તેમજ તે અન્યના માટે શુભ વિચાર કરનાર હોય છે, તેમજ તે આસ્તિક હોય છે, તેમજ તે દુઃખીનાં દુઃખ જાણનાર હોય છે; તેથી પરોપકારી મનુષ્ય મેધ, સૂર્ય, નદીઓ, પૃથ્વી અને સમુદ્ર વગેરેની ઉપમાને ધારણુ કરે છે. જગતમાં ધર્મની પ્રાપ્તિ માટે પરોપકાર એ સડક જેવો સિદ્ધો રસ્તો છે. પરોપકારથીજ જલ્દી ધર્મ પામી શકે છે અને તે જલ્દી ધર્મને ફલાવો કરી શકે છે. પરોપકારી ધન, સત્તા, જ્ઞાન, ઉપદેશ, મન, વાણી અને કાયાવડે જ્યાં જાય છે ત્યાં ઉપકારજ કરતો રહે છે. પરોપકાર વિના ધન, સત્તા અને જ્ઞાન, વગેરેની

કંઈ કિંમત નથી. મનુષ્યોએ ધર્મની યોગ્યતા માટે પરોપકાર કરવાની ટેવ રાખવી. દરરોજ થોડામાં થોડો પણ પરોપકાર તો કરવો જોઈએ. સામે અલ્લો લેવાની ખુદ્ધિ વિના નિસ્પૃહ ભાવથી પરોપકાર કરનારાઓ ઉત્તમ પરોપકારી ગણાય છે. પરોપકારી મનુષ્યો ગમે તેવા દીન થઇ જાય તોપણ તેઓ ઉત્તમ ગણાય છે. જગતમાં સ્વાર્થનો ત્યાગ કર્યા વિના પરોપકાર કરવા કોઈ સમર્થ થતું નથી. સ્વાર્થ ત્યાગીને તેમજ ધન, આયુષ્ય, જ્ઞાન વગેરેનો ભોગ આપીને કોઈ વખત પરોપકાર કરનારાઓને માથે ઉલટી ઉપાધિ આવે છે, તોપણ તેઓ અપમાન-તિરસ્કારની દરકાર રાખ્યા વિના ઉપકાર કરે છે, જેઓએ જગત ઉદ્ધારને માટે ધરખાર, કુટુંબ, લક્ષ્મી, પુત્ર, સ્ત્રી તથા વૈભવ પદાર્થોનો ત્યાગ કર્યો છે અને સઘળું જીવન મનુષ્યોના બલા માટે ધર્મોપદેશમાં અર્પણ કર્યું છે એવા મુનિ વર્ગને સદાકાળ નમસ્કાર થાઓ. જેઓ જ્ઞાનોપદેશવડે મનુષ્યોનાં માનસિક દુઃખો ટાળીને તેઓને સહજ શાંતિ જણાવે છે, અનુભવાવે છે, ધર્મબોધિ ખીજ અર્પે છે એવા પરોપકારી ગુરૂને મહારો નમસ્કાર થાઓ. આપણા જીવનની ઉચ્ચતામાં આજ લગી અસંખ્ય ઉપકારો અન્યથી થયા છે તો આપણે અન્યોના ઉપકારોને જેવા લીધા છે તેવા યથાશક્તિ પાછા ઉપકાર વાળવા જોઈએ. મનુષ્યોની પાસે જે જે શક્તિઓ છે તે ઉપકાર કરવાને માટે છે, તેથી ઉપકાર કરવાથી અન્યનું બહું કરતાં પહેલાં પોતાનું બહું થાય છે. ઉપકારી મનુષ્ય અન્યોને ઉપકાર કરે છે તેમાં કદાપિ અન્યોને ઉપકારનું ફળ બેસે કે ન બેસે તેનો નિશ્ચય નથી પણ ઉપકાર કરનારને તો અવશ્ય ફળ થાય છે. જ્ઞાની બનવું સહેલ છે પણ ઉપકારી બનવું મુશ્કેલ છે. ઉપકારી મનુષ્ય જગત જીવોને તારવા માટે સમર્થ થાય છે અને પૂજ્ય બને છે, ઉપકારી મનુષ્ય ધર્મની યોગ્યતા પામે છે. જે પરોપકાર ગુણવંત હોય છે તેજ લખ્મલક્ષ્યગુણ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. માટે પરોપકાર ગુણાન્તર લખ્મ લક્ષ્ય ગુણને કહે છે.

૨૧ એકવીસમો લબ્ધલક્ષ્ય ગુણ.

લખ્વેહ્ લદ્દલખ્વો, સુહેણ સયલંપિ ધમ્મ કરણિજ્જં ||

દરુલ્લો સુસાસણિજ્જો, તુરિયંવ સુસિલ્લિવઓ હોહી || ૨૧ ||

લખ્મ લક્ષ્ય મનુષ્ય સુખે કરીને સઘળું ધર્મ કર્તવ્ય અવબોધી શકે છે. તે ડાહ્યો અને સુશાસનીય હોવાથી જલ્દી સુશિક્ષિત થાય છે.

શ્રાવક ધર્મ સ્વરૂપ.

૩૯

લબ્ધ લક્ષ્ય પુરૂષ દરેક આત્મામાં સાવધાનતા રાખે છે અને જલ્દી હુંશિયાર થાય છે. જે આત્મતાની વિદ્યાનો અભ્યાસ કરે છે, તેમાં વિજ્યની નીવડે છે. અનેક ધર્મસૂત્રનાં રહસ્યોને તે જાણી શકે છે. એક વસ્તુના જ્ઞાનથી અનુમાનબળ વડે અનેક વસ્તુઓનું જ્ઞાન કરવા તે સમર્થ બને છે, માટે ધર્મની પ્રાપ્તિમાં લબ્ધ લક્ષ્ય ગુણની આવશ્યકતા છે. લબ્ધલક્ષ્ય મનુષ્ય ધર્મ તત્ત્વોના અભ્યાસમાં ખૂબ ઉડેા ઉતરી જાય છે અને ધર્મની પ્રાપ્તિને માટે તે પ્રત્યેક વિચાર બરાબર લક્ષ્ય રાખીને કરે છે, માટે બધુઓએ અને બહેનોએ લબ્ધ લક્ષ્ય ગુણની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

આ પ્રમાણે એકવીસ ગુણોનું કિંચિત્ વર્ણન કર્યું. તેવા ગુણોને ધારણ કરનારાઓ શ્રાવક ધર્મને યોગ્ય બને છે.

સંપૂર્ણ ગુણો જેનામાં હોય તે ઉત્તમ પાત્ર જાણવા અને એ ગુણોના યોગ્ય ભાગે હીન તે મધ્યમ જાણવા અને અર્ધ ભાગે હીન હોય તે જઘન્ય-પાત્ર જાણવા અને તેથી વધુ હીન હોય તે દરિદ્રપ્રાયઃ અર્થાત્ અયોગ્ય સમ-જવા. ધર્મના અર્થોએ ઓછામાં ઓછા એક ગુણની પ્રાપ્તિ માટે તેો અવશ્ય પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. જેમ પવિત્ર ચિત્ર શુદ્ધ ભૂમિકામાં સારું ઉઠે છે, તેમ આવા ગુણોવડે યોગ્ય હોય તેનામાં ધર્મની ઉત્પત્તિ થાય છે. શ્રાવકોએ શ્રાવકોના ગુણો પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ. પોતાનામાં પૂર્વાક્ત કહેલા ગુણો ન હોય અને સાધુઓની પંચાતમાં પડવું એ કંઈ યોગ્ય નથી. શ્રાવક ધર્મના ગુણોને શ્રાવકોએ પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ. જેઓ પોતાનો અધિકાર પૂર્ણ મેળવવા અધિકાર પ્રમાણે કહેલા ગુણો પ્રાપ્ત કરે છે તેઓને ધન્યવાદ ઘટે છે. શ્રાવક ધર્મના ગુણોને ખીલવ્યાથી ખીલી શકે છે ગુણવિનાનો ઘટાટોપ કંઈ અપમાન આવતો નથી માટે પૂર્વોક્ત ગુણોની પ્રાપ્તિ માટે અપ્રમાદી ચર્ધ ઉદયમ કરવો કે જેથી ધર્મની પ્રાપ્તિ અને તેથી પરમાત્મપદ્મ બોધી શકાય. આશા છે કે બધો ગુણોને પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરશે.

શ્રાદ્ધધર્મસ્વરૂપે વૈ, સદ્ગુણા વર્ણિતા મયા ॥

શ્રાદ્ધાનામુપકારાર્થે બુદ્ધયબ્ધિમુનિના મુદા ॥ ૧ ॥

ઈતિ શ્રાદ્ધધર્મ સ્વરૂપાધિકારે શ્રાવક ગુણવર્ણન સમાપ્ત.

લેખક. મુનિ બુદ્ધિસાગર.

(મુ. મુંબાઈ વાલકેશ્વર ઉપાશ્રય, ચૈત્ર સુદી ૫ મંગળ, સંવત ૧૯૬૭.)

શું તમે આહક નથી? હોવાજ નોંધએ.

વિજ્ઞાપિ પત્ર.

અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રસારક મંડળ તરફથી 'બુદ્ધિપ્રભા' નામનું માસિક એ વરસથી પ્રગટ થાય છે. જેમાં પુણ્યગુરુચર્યે મુનિ શ્રી બુદ્ધિ-સાગરજીના, તેમજ કેટલાક જૈન વિદ્વાનોના લેખો પ્રગટ થાય છે. થોડાજ સમયમાં તેના આહકની સંખ્યા ૧૦૦૦ જેટલી થવા પામી છે અને જૈન ઢોમમાં તે સારી રીતે વખણાતું થયું છે. આ માસિકના આહક થવાથી એ પ્રકારના લાભ મેળવવાની તક મળે છે. એક તો ઉત્તમ પ્રકારના જૈન ધર્મ સંબંધી લેખોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે અને તેની સાથે આ માસિકમાંથી જે કાંઈ નફો રહે તે બોર્ડીંગમાં ખરચાવાનો હોવાથી બોર્ડીંગને પણ સહાય આપવાનું પુણ્ય હાંસીલ થાય છે.

આ માસિકનું વાર્ષિક લવાજમ પોસ્ટેજ સાથે રૂ. ૧-૪-૦ છે. સ્થાનિક રૂ. ૧-૦-૦.

આ માસિકના આહકોને ઓછી કિંમતે પુસ્તકો મળવાનો પ્રસંગોપાત્ત લાભ મળે છે.

લખે:

બુદ્ધિપ્રભા ઓફીસ.

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર બોર્ડીંગ.

નાગોરીસરાહ—અમદાવાદ.

અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડળ તરફથી
પ્રગટ થયેલ,

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી અન્થમાળા

અવશ્ય વાંચો.

આ અન્થમાળામાંના ગદ્ય અને પદ્યના દરેક અંશો વાંચીને મનન કરવા લાયક છે. મુનિશ્રીની લેખનશૈલી સમભાવવાળી હોવાથી દરેક ધર્મવાળાએ પ્રેમપૂર્વક વાંચે છે, અન્થો અધ્યાત્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનથી ભરપૂર છે.

આવા ઉત્તમ અન્થો તદ્દન નજીવી કિંમતે પ્રગટ કરવાની પહેલ આ મંડળેજ કરી છે.

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી ગ્રન્થમાળા-પ્રગટ થયેલ ગ્રન્થો.

ગ્રન્થાંક.	કો.	રૂ.	આ.	પા.
૦. ભજન સંગ્રહ ભાગ ૧ લો	૦-૮-૦
૧. અધ્યાત્મ વ્યાખ્યાન માળા	૦-૪-૦
૨. ભજનસંગ્રહ ભાગ ૨ જો	૦-૮-૦
૩. " ભાગ ૩ જો	૦-૮-૦
૪. સમાધિ સતકમ્	૦-૮-૦
૫. અનુભવ પરિચયી	૦-૮-૦
૬. આત્મ પ્રદીપ...	૦-૮-૦
૭. ભજન સંગ્રહ ભાગ ૪ થો	૦-૮-૦
૮. પરમાત્મ દર્શન	૦-૧૨-૦
૯. પરમાત્મ ન્યાયિતિ	૦-૧૨-૦
૧૦. તત્ત્વ ધિંદુ	૦-૪-૦
૧૧. ગુણાનુરાગ (આવૃત્તિ ત્રીજી)	૦-૧-૦
૧૨. ૧૩. ભજન સંગ્રહ ભાગ ૫ મો તથા જ્ઞાનદિપીકા...	૦-૬-૦
૧૪. તીર્થયાત્રાનું વિમાન	૦-૧-૦
૧૫. અધ્યાત્મ ભજન સંગ્રહ	૦-૬-૦
૧૬. ગુરુબોધ	૦-૪-૦
૧૭. તત્ત્વજ્ઞાન દિપીકા	૦-૬-૦
૧૮. ગહુલી સંગ્રહ...	૦-૩-૦
૧૯. શ્રાવક ધર્મ સ્વરૂપ ભાગ ૧ લો (આવૃત્તિ ત્રીજી)...	૦-૧-૦
૨૦. " " " ભાગ ૨ જો (આવૃત્તિ ત્રીજી)...	૦-૧-૦
૨૧. ભજન પદ સંગ્રહ ભાગ ૬ થો	૦-૧૨-૦
૨૨. વચનામૃત	૦-૧૪-૦
૨૩. યોગદીપક.	૦-૧૪-૦

ગ્રન્થો નીચલા સ્થળેથી વેચાણ મળશે.

૧. અમદાવાદ—જૈન બોર્ડિંગ-ઠે. નાગોરીસરાહ.
૨. મુંબઈ—મેસર્સ મેધજી હીરજીની કં.-ઠે. પાપલુણી.
૩. " —શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડળ-ઠે. ચંપાગલી.
૪. પુના—શા. વીરચંદ કૃષ્ણજી.-ઠે. વૈતાલ પેઠ.